

Nr. 2, vol. 2

1927

ŽVAIGŽDĖ = The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STR., PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 50 c.

Balandis m. == April, 1927

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

Lietuvos
Nacionalinė
M. Mažvydo
Biblioteka

1183

**STATEMENT OF THE OWNERSHIP, MANAGEMENT,
CIRCULATION, ETC., REQUIRED BY THE ACT OF
AUGUST 24, 1912.**

of Zvaigzde published quarterly at Philadelphia, Pa, for
April 1 1927.

County of New York }
State of New York } ss.

Before me, a Notary Public in and for the State
and county aforesaid, personally appeared Rev.
A. M. Milukas who, having been duly sworn according
to law, deposes and says, tha the is the owner in
partnership of the Zvaigzde and that the follow-
ing is, to the best of his knowledge and belief, a true
statement of the ownership, management (and if daily
paper, the circulation), etc., of the aforesaid publication
for the dates shown in the above caption, required by the
Act of August 24, 1912, embodied in section 443, Postal
Laws and Regulations, printed on the reverse of this
form, to wit:

1. That the names and addresses of the publisher, edi-
tor, managing editor, and business manager are:

Name of —	Post—Office Address:
Publishers, A. Milukas & Co.	3654 Richmond St.
Editor, Julia Pranaitis	" "
Managing Editor, A. M. Milukas,	82 Perry Ave.
Business Manager A. M. Milukas	Maspeth, L. I., N. Y.

2. That the owners are: Rev. A. M. Milukas, 82 Perry
Ave. Maspeth, L. I., N. Y., Julia Pranaitis 3654 Richmond
St., Philadelphia, Pa.

3. That the known bondholders, mortgagees, and
other security holders 1 per cent or more of total
amount of bonds, mortgages, or other securities are: None
A. M. Milukas Business Manager

Sworn to and subscribed before me this 30 day
of March 1927

(Seal.)

Bert A. La Barge
Notary Public.

New York County No. 164
My Commission Expires March 30 1928

„ŽVAIGŽDĖ“ -- BERTAININIS ŽURNALAS.

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDĖ“. Tris metus ėjusi kaip mėnesinis žurnalas, dabar eina kaip bertaininis žurnalas. Leidžiamas A. Milukas & Co. B-vės iš Philadelphia, Pa. 3654 Richmond Str., Pavienių „Žvaigždės“ knygų kaina 50 centų, metams prenumerata 2 dol.

BALANDIS — APRIL 1927 M.

ARKIVYSKUPAS JURGIS MATULEVICIUS.

ir

DAKTARAS JONAS BASANAVICIUS.

Užprašymus ir pinigų
adresuokit:

„ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.
Philadelphia, Pa.

AMŽINA ATSILSI

ARKIVYSKUPUI JURGIUI MATULEVICIUI,

(† 27 I 1927)

ir

DAKTARUI JONUI BASANAVICIUI,

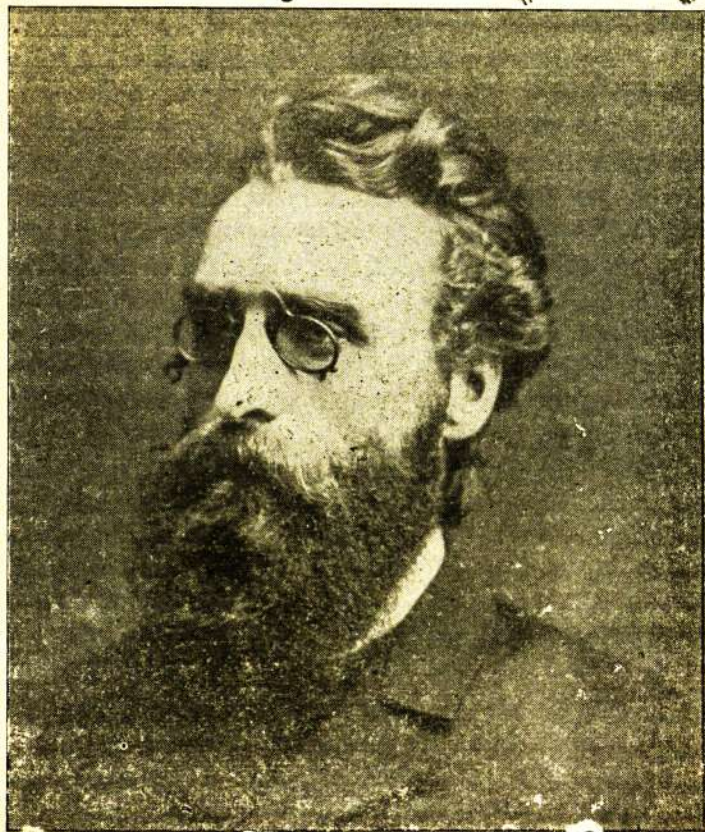
(† 16 II 1927.),

MUSU SANDARBININKAMS — RASYTOJAMS

„DIRVOJE“, „DIRVOJE-ZINYNE“ IR „TEVYNEJE“

Arkivyskupas Jūgis Mutulevičius.

Dr. J. Basanavičius „Aušros“ įkūrimo (1883) m.

VILNIAUS VYSKUPAS JURGIS.

„Vilniaus Aidas, politikos ir visuomenės gyvenimo laikraštis“, N. 12, 1927 m. rašo:

Telegramos išnešiojo visam pasauliui žinią apie staigią arkiv. J. Matulevičiaus mirtį. Liūdna ji kiekvienam lietuviui, dar liūdnescnė ji Vilniaus krašto lietuviui. Šio krašto lietuviui arkiv. Matulevičius paliko geriausią atmintį ir kaipo bažnyčios vyrasnysis ir kaipo inteligentas ir kaipo žmogus. Retai rasti tokių šviesių, tokių tolerančių žmonių kaip velionis. Reta rasti šiais laikais tokių arkiganytojų, kurie taip sumaniai galėtų patenkinti visus tuos, kurie troško grynos teisybės. kurie jai vienai tetarnavo. Ir dėl to visi tie, kurie turėjo kitokių tikslų, negalėjo jo pakešti Vilniaus vyskupo soste. Žinoma, po laiko, ir jie pripažinę, kad tai buvo žmogus, kokio tik gailėtis tegali kiekvienas tas, kam brangi tarp Vilniaus krašto gyventojų, tarp tikinčiųjų ramybė, sutikimas, teisybės viešpatavimas.

Velionis į Vilniaus vyskupų sostą įžengė 1918 m. Ir su tuo laiku šioje vyskupijoje tuojau išviešpatavo ramybė tarp vietos tautų bažnytiniuose santykiuose. Bet ta ramybė negalėjo ilgai patikti tiems (suprask lenkų politikams. Zv. Red.), kuriems rūpėjo ir rūpi bažnyčia, sakykla ir dvaeiškis išnaudoti viensališkos politikos tikslams. Tiesa, vietos tikinčiųjų tarpe šis nelemtas darbas pasekmių negalėjo turėti. Tada buvo nukreiptos akys į valdžią ir galią turinčius veiksmus ir su jų pagalba dar m ir kiau varyta priešinga teisingam ganytojui akcija.

Laimėjo... Vysk. Matulevičius gavo palikti Vilnių. Tada rodėsi, jog laikinai. Bet šiandien jau matome, kad būta lemta palikti amžinai, nes šiandien jo nebėra gyvųjų tarpe. Mirė jis. Bet jo darbai gyvuos amžius, o jo pavyzdis švies daugeliui ir rodys tą kelią, kuriuo turi eiti naujųjų laikų dvasiškiai, vis viena ar jie yra prasčiokėlių mokytojai ar aukšti bažnyčios kunigaikščiai.

Liūdno fakto akivaizdoje stovėdami ir gilaus gailėsio jausmo pagauti, kad netekome taip garbingų privalumų tėvynainio, viena tetrokštame: kad jo darbais pasektų kuo daugiausia tu, kuriems lemta eiti velionies eitos pareigos. Ir dar trokštame, kad Lietuvos žemelė, kuri pagimdė šitą kilnų savo sūnų ir kuri beveik ištisą jo gyvenimą negalėjo suteikti progos našiai darbuotei velionies, tepriglaudžia išvargusi gyvenimo darganose kūną, teranda jis ten amžiną poilsį, kurio šioj ašarų pakalnėje nepatyrė...

1926 m. Matulevičius paskirtas Lietuvon apaštališkuoju šv. Tėvo vizitatorium. Lietuvos santykių pagerėjimas, kuriuos buvę sutramdę einamosios politikos reikalai, įvyko daugiausia dėl arkiv. Matulevičiaus taikingo ir sumanaus pasidarbavimo. Vizitatoriaus pareigas eidamas arkiv. Matulevičius beveik neišvažiuodamas gyveno Lietuvoj...

Prie didesniųjų arkiv. Matulevičiaus nuopelnų mokslo ir kultūros srity reikia priskaityti didžiulio marijonų knygyno įkūrimas Mariampolėj. Tas knygynas nors jaunas, bet Lietuvoj jis užima vieną svarbiausių vietų tarp pačių didžiųjų knygynų..."

Pasak Ed. Turausko (rašo Kauno „Ryte“).

„Lydint į amžinojo atilsio vietą branguji, mylimaji Ganytoja, mes norime dar ypatingai pažymėti vieną iš

didžiųjų ir sopulingiausiųjų misijų, kurią jis švento vyro ir krikščioniško apaštalo pasiryžimu yra atlikęs — būtent, jo ganytojavimą mūsų senoje, garbingojo Vilniaus — mūsų pavergtosios sostinės Vyskupų Soste.

Tautišku ir katalikišku atžvilgiu šis a. a. Arkivyskupo atliktasis uždavinys mums yra vienas iš brangiausių, o jam pačiam jis buvo, tur būt, pats sopulingiausias. Tas kančias, tas širdgėlas, kurios jį laukė Vilniuje, jis įstabilia intuicija iš kalno žinojo. Kada Vėlstybės Taryba, nusištačiusi siulyt jį Sventajam Sostui į Vilniaus vyskupus, pasiuntė 1918 m. rudenio pas jį savo delegaciją, jis jai pareiškė: „Jūs norite mane pražudyti. Argi jūs manote, kad lenkai leis man ramiai dirbti? Lenkai lietuviui vyskupauti neleis. Jie nieku nesidrovės, kad jį iš ten išgraužtų.“

Bet ilgai įtikinėjamas ir perkalbinėjamas a. a. Ark. Jurgis nusilenkė, sakydamas:

„Na ką, jei Lietuvai mano auka reikalinga, aš nuo jos nebėgeiu. Bet žinokite, kad mane pražūtin siunčiate. Pavojaus aš nebijau ir savo asmens aš nebranginu, kad ir save paaukojęs aš nieko negalėsiu padaryti.“

Ir auką a. a. Ark. Jurgis atnešė didelę, skaudžią — tokią galingą kokia galinga asmenybė, Apveizdos ypatingai globiama, tepajėgia pakelti.

Savo sunkų kryžių jis drąsiai, šypsodamasis užsikėlė sau ant pečių ir nešė jį herojiškai per 5 suvirš metų. 1918 m. gruodžio mėn. 8 d. jis apėmė senąjį Vilniaus vyskupų sostą, pirmą sykį nuo neatmenamų laikų prabildamas į tikinčiuosius lietuvių kalba. Laikai tada buvo tragiški. Tų pačių metų vasario mėn. 16 d. gimusioji nepriklausomybė buvo silpna. Valdžia tesirėmė vien morale galybe, nes jai ginti ji turėjo vos kelis savano-

rius. Vokiečiai dar tebeniokojo gimtąjį kraštą, bolševikai pėda į pėdą sekė besitraukiančius vokiečius.

Skurdu buvo Lietuvoje ir šiurpu jos sename Vilniuje. Tokiu tragišku Tėvynei laiku garbingame Vilniaus vyskupu scste atsisėdo galingos valios, stebuklingos išminties, švenčiausių dorybių ir angeliško šventumo vyras, a. a. arkivyskupas Jurgis.

Jis atėjo ne gausingos kariuomenės lydimas, ne durtuvų remiamas, bet savo morale galybe pasirėmęs ir visi jauni ir seni, pasijutome saugiau, pajutome užvėją.

Vilniujeėjusi „Laisvoji Lietuva“ 1918 m. gruodžio 10 d. vedamajam straipsny šiaip įvertino a. a. ark. Jurgio paskyrimą:

„Tad turime Vilniaus vyskupą kun. Dr. J. Matulevičių. Yra tai didelis lietuvių valstybės politikos laimėjimas, nes vargu ar begalimas laimingesnis asmens parinkimas ir paskyrimas taip svarbiai ir sunkiai vietai.

Jo Ekscelencija Vilniaus vyskupas yra gilaus ir pamatingo mokslo vyras, buvęs Petrapilio Dvasiškosios Akademijos profesorius ir inspektorius, yra tai Bažnyčios vyras, kuriam labai artimi Bažnyčios reikalai; yra tai išmankštinto būdo ir užgrudintos doros vyras; yra marjonų vienuolis ir jų generolas. Be to, yra žinomas, kaip visuomenės veikėjas ir didelio takto žmogus. Visa tai laiduoja, kad naujasis Vilniaus vyskupas mokės tinkamai atrežti susipynusias Vilniaus vyskupystės bažnyčių santykių gijas ir, savo ištvermės ir takto dėka, eis savo pareigas taip, kaip privalu Bažnyčios ganytojui ir valstybės vyrui.”

Paties a. a. vyskupo Jurgio nusiteikimas visiems išaiškėjo per Valstybės Tarybos 1918 m. gruodžio 12 d. surengtus jam pagerbti pietus.

In Valstybės Tarybos pirmininko p. A. Smetonos pirmąją kalbą, kurioje jis reiškė pasitikėjimą, kad vyskupas atiduosiąs kas Dievo — Dievui, kas karaliaus — karaliui, arba kas valstybės — valstybei, vyskupas atsakė: „Idealas tai didžiausia jėga. Bažnyčia skiepija idealus, vadinasi gimdo jėgą. Bažnyčia pergimdo žmones, — blogus įpročius rauja, o gerus, idealingus sėja. Taip auklėdama žmonija, ji rengia didelę jėgą valstybei... Lai gyvuoja Lietuva ir Lietuvos valdžia“!...

Per pietus kalbėjo daugybės organizacijų ir įvairiausių ideologinių krypsnių žmonių.

P. Lastauski (gudas) nusiskundė gudų skurdžių padėjimu ir jiems daromomis skriaudomis. Vyskupas jam atsakė lietuviškai:

„Žinau. Liūdnas gudų padėjimas. Aš atnešiu jiems šviesą. Išmokysiu katekizmo. Bet žinokit, kad vyskupas ne visagalis. Tegu pati tauta keliasi iš miego ir stoja į gyvenimą. Praneškite saviems, kad gudų kalba man lygiai brangi, kaip ir kitos. Aš jos netrukus išmoksiu.“

In Mažosios Lietuvos atstovo sveikinimą jis atsakė: „Pranešk Mažosios Lietuvos broliams, kad mus jungs Kristus ir Tėvynės meilė vienoje laimingoje Tėvynėje.“ Galop vyskupas atsako bendrai visiems kalbėjusiems. Stai keli jo kalbos posmai. „Visų teisingus reikalavimus ginsiu, visiems padėsiu kilti; bet ir patys turi keltis ir siekti savo tikslo... Visiems sakau: dirbkit ir aš padėsiu. Kristus atėjo tarnauti, ne kad jam tarnautų. Ir aš tarnausiu. Aš visus gerbsiu, visiems stengsiuos pagelbėti. Mus visus jungia žmogystė ir Dievo paveikslas, sulig kuriuo esam sutverti.“

Ačiū V. Tarybai už kilnių Tautos idealų žadinimą.

Mūsų Tėvynė bus gražia, idealinga, laiminga. Dirbkim, ką galim.

Tegyvuoja visi tie, kas rengia mūsų tėvynei skaisčią ateitį!”.

Ir a. a. ark. Jurgis nuo čia trumpai atkartotos ir pirmomis jo ganytojavimo Vilniuje dienomis užsibrėžtos programos nė per plauką nenutolo.

Bet už tai, kad visiems teisingas buvo, kad visų teisingus reikalavimus gynė, kad kilti pagelbėjo, kad visiems lygiai tarnavo, kad visus gerbė, kad begaliniai mylėjo, pagaliau už tai, kad Lietuvai skaisčios ateities linkėjo ir kad lietuvis buvo — už tai ir tik už tai nemylėjo jo Vilniaus apjakėliai.

Penkis suvirš metų a. a. arkiv. Jurgis nešė sunkų, sopulingą persekiojimų kryžių.

Mes drąsiai galime jį vadinti mūsų pavergtojo Vilniaus kankiniu.

Apleidęs savo mylimą diecezija, kuriai atidavė tiek tėviškos meilės, tiek darbo ir sveikatos, nebilgai bepatvėrė.

Atlikęs vieną didelį ir paskutinį patarnavimą savo mylimajai Tėvynei, suorganizavęs jos bažnytinę provincija jis, arkiv. Metropolito žodžiais tariant, savo mirtimi paliko „lyg amžiną antspaudą, pridėtą prie to tvarkymo darbo dokumento.”

Mes giliai tikime, kad būdamas pas Dangaus tėvą a. a. arkiv. Jurgis užtars mus visus čia pasilikusius vargti, užtars jis ir savo numylėtą Tėvynę ir Jos senąją pavergtąją sostinę Vilnių, kuri jam taip sopulingai ir artimai penkerių ganytojavimo metų patyrimu buvo pažįstama.

„Kelio“, savaitinio Vilniaus laikraščio N. 5(83) Pūm-
puras rašo:

Sausio 27 d., vakarą, Vilniun atėjo žinia, žinia labai liūdna ypač mums, vilniškiams lietuviams, kad tą pačią dieną 4 v. ryto pasimirė Kaune Arkivyskupas Jurgis Matulaitis-Matulevičius, kuris nuo 1918 ligi 1925 m. buvo Vilniaus vyskupu.

Velionis Arkivyskupas buvo ne tik pavyzdingas kunigas, vienuolis, vyskupas ir geras lietuvis, bet dar labai ir labai kilnus žmogus, galime drąsiai sakyti, šventas žmogus. Lietuvių tauta Arkivyskupo Jurgio asmenyje neteko vieno geriausiu savo sūnų, neteko žmogaus, kurių Dievas retai teduoda pasauliui. Arkivyskupą Jurgį gerbė ne tik lietuviai, bet ir svetimtaučiai, gerbė jį net jo priešininkai, kuriems jisai už jų neapykanta tikrai meile atsimekėdavo.

Mums, Vilniaus krašto lietuviams, mirusis arkivyskupas yra brangus tuo, kad jam esant Vilniaus vyskupu, lietuviams šiame krašte nebuvo daroma naujų skriaudų bažnytinėse pamaldose, kurių seniau dažnai tekdavo pritirti.

Nors tų skriaudų šen ten pasiliko neatitaisytų, bet niekas lietuvių niekuomet nemanė dėl to savo vyskupo smerkti. Politinės aplinkybės, lietuvių tautai nepalankios, niekais paversdavo geriausius vyskupo norus ir sumanymus, o tos aplinkybės pakreipti ton ar kiton pusėn nebuvo vyskupo galioje, kurio tiesioginė pareiga yra ne politika, bet sielų išganymas.

Ark. Matulevičius pakviestas profesoriautų Peterburgo Dvasišk. Akademijon, netrukus buvo dar paskirtas inspektorium. Būdamas Peterburge, drauge su kun. Būčiu ir kitais kunigais išnaujo organizuoja Marijonų vie-

nuolius, kurių kadais vyriausia bustinė buvo Mariampolėje...

1918 metais buvo paskirtas Vilniaus vyskupu. Visi dar atmename, kaip vyskupas Matulevičius, pasakęs per ingresą Vilniaus katedroje lenkišką pamokslą, prabilo į lietuvius lietuviškai, sakydamas jiems tokio pat ilgumo pamokslą, kaip ir lenkiškas. Buvo tai faktas bene pirmutinis mūsų krašto istorijoje, kad Vilniaus katedroje vyskupas per ingresą pats pasakytų lietuvišką pamokslą. Vyskupas Matulaitis tokiu savo pasielgimu buvo atitaisęs nuo amžių daromą skriaudą lietuviams Vilniaus krašte.

Nors vyskupas Matulevičius, valdydamas Vilniaus vyskupiją, neskyrė žydo nuo graiko, t.y. stengėsi lygiai patenkinti visu šio krašto tautybių dvasiškus reikalus, kaip to reikalauja Kanonai, tačiau lenkų tautininkų grupei tokia vyskupo politika nepatiko, ir jie ėmė jį rėkti, uiti ir šmeižti savo laikraščiuose, kaip Vilniuje taip ir Varšavoje, buk jis palaikąs lietuvius ir gudus, kad skriaudžias lenkus, kad kaip toksai esąs pavojingas Lenkijos valstybei.....

Neilgai teko vysk. Matulevičiui būti Vilniaus vyskupu, bet ir jo trupmas palyginti valdymas paliko mūsų vyskupijoje gražių žymių. Dabar taip neblaškoma kunigų iš parapijų į parapijas, į kunigus nebežiūrima kaip į kokius pašto valdininkus ar policininkus, kurie galima būtų mėtyti iš vienos vietos į kitą, kaip tat buvo daroma ligi vyskupo Matulevičiaus. Tikimės, bad vysk. Matulevičiaus įvesta tvarka kilnojant kunigus jau niekuomet nebus panaikinta.

Antras vyskupo Matulevičiaus nuopelnas Vilniaus vyskupijai buvo tas, kad jis skirdamas klebonus ir vikarus į parapijas, visuomet turėjo pryšakyje įvairių tauty-

bių katalikų reikalus ir skirdavo kunigus tokius, kad visi vietos katalikai būtų patenkinti.

Vyskupo priešininkai kaip tik todėl labiausiai ir buvo ant vyskupo įnirte, kad jis, skirdamas kunigus į parapijas daugiau žiūrėjo Dievo Karalijos, nekaip lenkų tautininkų pageidavimu.

Nors tie tautininkai kunigų skyrimo būdą stengsis savaip perdirbti, ir gal kai kur pavyks jiems tai atsiekti, bet vis dėlto tikimės, kad vyskupo Matulevičiaus bėšališkumas tautybiniu atžvilgiu galų gale paims viršų. Mat ir pas mus europeizacijos procesas ir katalikų dvasia turės stiprėti...

Paskui šv. Tėvas paskyrė jį Apaštališkuoju Vizitorium Lietuvos. Jam popiežiaus pavedė iš naujo pertvarkyti Lietuvos vyskupijas. Kaip žinome, ark. Matulevičiaus rūpesniu, Nepriklausomoje Lietuvoje buvo įkurta Kauno arkivyskupija ir keturios vyskupijos.

Būdamas Apaštališkuoju Lietuvos Vizitorium, ark. Matulevičius gyveno bemaž visą laiką Lietuvoje. Kaip vyskupas velionis buvo teisingas visoms tautoms ir visokių pažiūrų žmonėms, kaip vienuolis — gyveno skyrium nuo pasaulio, tačiau širdimi apimdavo visus žmones ir visiems dirbo kaipo žmogus — buvo toks kilnus, kad kiekvienas, kas tik su juo pasimatydavo ir pasikalbėdavo, pasijusdavo geresniu žmogumi tapęs."

LIETUVOS PREZIDENTO A. SMETONOS KALBA,
LAIDOJANT ARKIV. MATULEVICIU.

Varpai apraudojo, gedulio vėliavos apgailėjo, spauda aprašė Ark. Jurgį ir jo nuopelnus, padėtus Bažnyčiai ir Tėvynei. Nuoširdžiomis maldomis ir religinėmis apeigomis jį atlydėjo čionai Bažnyčios ierarchai ir didelė minia tikinčiųjų.

Ark. Jurgio vienuolio mirtis nevieną giliai sugraudino, ne vienam giminei gyvenimo ir darbo draugui nuriudėjo per skruostus gaili ašarėlė. Pasigedėjo Bažnyčia, kuriai iš visos širdies tarnavo, pasigedėjo ypačiai jo svajonių vaisius — Marijonu vienuolynas, kuriame jis tiek daug vilties idėjo. Mirė didysis asketa, kuris tiek daug ryšių turėjo ne vien su lietuviais, bet ir su plačiausia katalikų visuomene.

Stai Bažnyčios Vyriausybė atėjo atiduoti jam pagarbos ženklą, atvyko paskutinį kartą su juo atsisveikinti mūsų vyriausybės atstovai, kurių vardu aš tariu šiuos žodžius. O ką gi mes norime jam pasakyti, sakydami sudie? Ar kad mes jį užmiršime? Gal būt... Tai tik prastas žmogaus silpnumas yra tas užmiršimas. Bet kad ir mes užmiršime, jo neužmirš nei Bažnyčia, nei lietuvių tauta su savo valstybe.

Ark. Jurgis buvo didelis žmogus, dėl to ir didelis kūrėjas, ir jo kurybos sritis yra labai plati, dėl to ne kiekvienas ir ne tuojau teįstengia savo akių plotu ją aprėpti. Norint įvertinti Jurgio vienuolio, vyskupo, arkivyskupo

asmuo, pagaliau idealingoji žmogaus esybė, reikia žvelgti dvasios akimis, kaip jis kad žvelgė į šį regimąjį pasaulį dievišku mastu jį vertindamas.

Toks mastas yra lemta pasiekti tam, kas yra išsigijęs dvasios patyrimo. Ark. Jurgis jo išsigijo apšėčiai. Didelis jo protas ir jo tvirta valia padarė jam prieinamą mokslą, jo tyra, gili siela iškėlė jį viršun minios, lyg ir žibintuvą, kurs skaisčiai švietė aplinkui visiems. Apie jį tat galima pasakyti, kad kas su vienuolių Jurgiū sutapo, tas geresnis patapo.

Jis vartėsi visokiuose visuomenės sluoksniuose, įvairiose šalyse ir įvairiose tautose, matė visokių dorų ir nedorų dalykų, ir bet gi niekas jam blogo nepritapo, jo nepagavo drumsti gyvenimo vėpetai: visur ir visuomet iš to gyvenimo sukurio jis ėjo labiau užgrudytas, savo dvasia sustiprėjęs. Visur savo dvasios akimis viršun ir apačion pažvelgęs, ieškojo gero ir rasdavo gera. Kas gera tai krūvon, kas bloga tai šalin.

Visuomenės organizacija, jos tvarkymas, rikiavimas, — štai koki vedamoji mintis žymėjo Ark. Jurgio gyvenimą. Ingytas mokslas ir prityrimas neprivalo skirtis nuo gyvenimo. Kai nėra tarp jų tikros santarvės, tai jie patys nustoja vertės, palieka be prasmės, išsenka.

Prasmės mokslui ir gyvenimui duoda amžinoji tiesa, Kristaus paskelbta. Bet ji, ta tiesa, igyjama ne veltui, igyjama nenuilstamu darbu ir meile, Evangelijos išreikšta.

Taip mokė Ark. Jurgis ir kaip jis mokė, taip ir pats gyveno. Žodis nuo darbo jam nesiskyrė, dėl to jis buvo didelis visuomenės organizatorius. Čia jo darbas kaip Bažnyčios žmogaus pasirodo vienoje srityje su darbu valstybės žmogaus. Abu jie kuria, organizuoja, tik vienas

bažnytjiškai, sub specie aeternitatis, kitas valstybiškai, sub specie temporis. Katras gi tvirčiau kuria? Tas, katras giliau deda pagrindus, amžinus pagrindus, religijos pašvęstus. O tie pagrindai siekia žmogaus sielos gėmės. Taip galvojo kun. Jurgis.

Tad Ark. Jurgio organizacijos darbas prasideda nuo atskiros sielos organizavimo. Tik organizuotos sielos tegali sudaryti tvirtą visuomenės organizacija. Tokia visuomenė stipri. Ant jos gali statyti, kurti Bažnyčia ir valstybe. Tame punkte jų solidarumas, jų talka. Nėra ir negali būti prieštaravimų tarp jų. Tik valdžia, kuri neišmano religijos esmės asmens ir visuomenės tvarkai, gali kitaip manyti.

Ir vis dėlto Ark. Jurgis, būdamas visumomenės organizatorius, bėga iš tos visuomenės ir steigia vienuolyną ir pats tampa vienuoliu. Ar čia kartais neprieštaravimas? Ne, neprieštaravimas. Visuomenės jura nuolat banguoja, putoja, kyla verpetais, tykojančiais praryti žmogų bedugnėn. Uola, sala tegali gelbėti keleivį, duoti jam poilsio ir pajėgos toliau pasistiprinus. Ir vienuoliui, žiurinėjam iš tos salos į gyvenimą, jo sukurius, lengviau paduoti gelbėjimo laivas skęstantiems keleiviams. Juk jei nori minią suprasti, tai reikia pakilti viršun jos. Taip manė vienuolis Jurgis. Bet ta sala įmanoma ne kiekvienam: tik visa ko išsivadėjęs ir turėdamas savo galutiniu tikslu dvasines gerybes tegali pasiekti ją. Tad vienuolynas išmintis, o ne taisyklė. Atsiskirti nuo visu, ir betgi bendrauti su visais, tai yra didelė išmintis.

Apsčiai turėdamas tos išminties, kunigas Jurgis pradėjo 1918 m. Lietuvos sostinėje Vilniuje bažnytinės kurybos darbą greta su Valstybės Taryba, dėjusia pradžia mūsų valstybės kurybai. Jam lemta buvo būti pirmu

Vilniaus vyskupu atgimusioje nepriklausomoje Lietuvoje. Tad valstybės vyrai suprato jį, o jis suprato juos. Tai buvo gera talka ir malonu atsiminti visiems, kuriems teko dirbti anuomet Lietuvos sostinėje. Tame sunkiame darbe nebuvo skirtumų mummyse tarp „žydo ir elino“. Atsimenu, kaip Taryba išskėlė pietus Vilniaus vyskupui Jurgini pagerbti. Susirinko ton iškilmen lietuviai, gudai, žydai ir atstovai vokiečių valdžios, palikti Vilniuj.

Didysis pedagogas vysk. Jurgis pasakė savo kalboje tarp kita ko: „Jeį mes imamės kepurę eidami pro kryžių, ir tuo lenkiamės ženklui, kuris primena Kristų, del žmonių meilės mirusi, tai dar daugiau turime linkterėjimu pagerbti kiekvieną žmogų, žmogų, kataliką ir nekataliką, to paties Dievo dvasios pakvėptą“.

Ark. Jurgis skelbė ne siaurą koki mokslą, skelbė tiesą, plačią visuotinę visiems imanomą, tiesą amžiną, norėdamas ją įkvėpti mūsų tautai ir del to jis buvo didesnis lietuvis, nekaip gali kam pasirodyti. Jis visų pirma skelbė, kad reikia siekti tai, kas yra gera ir geromis priemonėmis siekti. Jei Lietuva eis tuo keliu, tai ji iškils nepriklausoma ir nepriklausomybės pagrindo reikia ieškoti tyroje lietuvisio sieloje.

Toks jo dvasios palikimas atatikis doriškai atgimstantiškai Lietuvai. Tą palikimą paveldėjusi katalikų visuomenė Lietuvoje bus jam dėkinga ir nepamirš. O dora yra valstybės pagrindas.

Tai yra, kuo Lietuva minės Ark. Jurgį Matulevičių. Jo didelis troškimas buvo, kad Dievas laimintų doriškai nepriklausomą Lietuvą jos kelionėje geresnėn ateitin.

LIETUVOS SEIMO PIRMININKO A. STULGINSKO
KALBA.

Si diena yra mums didelio skausmo ir liudėsio diena. Mes liudime nustoję vyriausiose lietuvių tautos eilėse savo žymaus žmogaus didelio darbuotojo, nustoję mūsų dvasios tobuliausio vado. Amžiną a. arkivyskupas Matulevičius buvo uolus Lietuvos šalies ganytojas. Tam tikslui jis pavedė geriausias savo dienas, atidavė žymiausias savo sielos ir proto privalumus. Organizuodamas Lietuvos dvasinį gyvenimą, jis įkuria Marijonų kongregaciją, tampa jos vadu ir išugdo ją į galingą dvasinę organizaciją. Švento Sosto ir tautos šaukiamas, Jis ryžtasi apimti labai sunkų anais laikais vyskupijos sostą. Lietuvių tautai kuriant ir atstatant savo valstybę, nepamainomas, talentingas dvasios vadas atsistoja mūsų senoje sostinėje Vilniuje. Tų pačių Lietuvos dvasios reikalų akinamas, Jis apleidžia kankinimo vietą — Vilnių, kur tiek daug kentėjo ir pirmas lietuvis Vilniaus vyskupas tampa pirmas lietuvis arkivyskupas. Atvyksta čia Kaunas kaip Apaštališkojo Sosto vizitatorius pamirštiems Lietuvos bažnyčios reikalams tvarkyti, ir ačiu savo energijai, taktui, sumanumui kuria Lietuvos bažnytinę provinciją. Mes liudime šiandien asmens, kuris toli buvo pralenkęs kitus ne tik savo įstabia galia, galingu protu, bet ir šventu gyvenimu. Jis mus mokė Evangelijos tiesų ne vien gražia savo iškalba, bet ir vaizdžiu pavyzdžiu, šventu gyvenimu. Jis buvo ta Evangelijos šviesa, kuri skaisčiai švietė Lietuvai ir visai žmonijai, tai buvo šventa druska,

Kuri nenyksta, bet, stebuklingai apsaugojama, veikia plačią visuomenę. Būdamas tikras Dievo pasiuntinys, meilės apaštalas, Jis buvo visiems artimas, visiems savas: ir vargingam beturėiui ir pasiturinčiam, ir mokytam ir bemokslui, ir kupinam vilties jaunuoliui ir, pagaliau, savo dienas baigiančiam seneliui.

Prakilnus dvasios vadas buvo kartu ir karštas tautos mylėtojas, didelis lietuvis. Kas sekė didelius Jo gyvenimo darbus, tas negalėjo nepastebėti, kad tai darbai ne vien ganytojo vienuolio, bet ir didelio lietuvio. Vilniaus lietuviai, okupacijos valdžios spaudžiami ir persekiojami, amžinai atmins arkivyskupą Matulevičių. Jis buvo jiems didelė moralinė paguoda; pats skaudžiai persekiojamas, šmeižiamas, stovėdamas tiesos sargyboje, Jis nenustojė glaudęs prie savo tėviškos širdies vargstančius lietuvius. Ir šią dieną mūsų liudėsysis susilieja su ta didele širdgėla Vilniaus lietuvių, kurie pajuto skaudų smūgį, užduotą a. a. Arkivyskupo, jų buvusio tėvo ir globėjo mirtimi.

Kartu mes liudime ir didelio valstybės asmens, didelio valstybės vyro. Tvarkydamas Lietuvos dvasios gyvenimą, Lietuvos bažnyčią, uoliai dalyvaudamas visuomenės darbe, dorindamas Lietuvą, jis nematomai dirbo didelį valstybės darbą, nes kas būtų iš mūsų valstybės, jei mūsų tautoje susilpnėtų, pranyktų dora? Abejoti netenka, kad mūsų valstybės ir tautos nepriklausomybės dienos būtų suskaitytos. Tą tiesą a. a. Velionis labai dažnai mums priminė savo pamoksluose ir prakalbose. Šiandien mes atsisveikiname su mylimu ir gerbiamu Arkivyskupu. Jis keliauja pas Dangiškąjį Tėvą, kurį taip buvo pamilęs, bet palieka šioje ašarų pakalnėje tuos atmintinus didelius, kilnius darbus, kurie neišdildomai bus užrašyti

Lietuvos bažnyčios, lietuvių tautos ir valstybės istorijoje. Bet, kaip pats Arkivyskupas prieš mirtį išsitarė, dar ne viską esąs nudirbęs, neviską nuveikęs, toli gražu ne visus planus įvykdęs. Mums tenka Apvaizdos ir Malonės melsti, nes Jis, beabejo, yra pas Dievą, kad atsiųstų mums daugiau Matulevičių, kurie pajęgtų tęsti darbą, naudingą tiek valstybei, tiek Bažnyčiai, tiek visuomenei. Mums patiems tenka padėti visas pastangas, kad savo gyvenimą padaryti panašiu į brangaus velionies Arkivyskupo gyvenimą. Tuo budu pareiškiame Jam geriausią padėką už nuveiktus Jo didelius mūsų kraštui darbus.

Kątik mirusio ark. Matulevičiaus veidas:

APIE ARKIVYSKUPA JURGI MATULEVICIU.

(Paskaita Maspeth'o lietuvių klebonijoje 14 d. kovo 1927.

Nenorėjome tikėti, kad miręs jau a. a. arkivyskupas Jurgis Matulevičius, kurį praeitą vasarą taip pamylėjome visi, patikę jį nuo laivo išlipantį ir mūs apygardos garbės svečiu buvusį viešbutyje Waldorf Astoria ir paskui kelias dienas turėdami jį svečiu savo parapijoje ir matydami jo pasišventimą ir darbštumą kitose apygardos lietuvių parapijose. Stebėjomės mes tada, kaip tokis šventas žmogus, tokis geras lietuvis, toks prieinamas, kuklus ir nusizeminimo pilnas Bažnyčios kunigaikštis, tiek širdingu-

mo ir sąjausmo visiems parodas Ganytojas galėjo turėti kokius nebūk priešus, bevyskupaudams Vilniuje. Lietuvos Universiteto profesoriaus kun. P. Būčio konferencija mūsų bažnyčioje Rugpiūčio mėn. ir mūsų pačių patyrimas parodė, kad viskas, ką buvome skaitę laikraščiuose ir nuo žmonių girdėję apie vyskupui Jurgiui Vilniuje daromus nemalonumus, žabangus užtaisytus, tikrai galėjo įvykti ir įvyko dėlei pavydo ar keršto blogos valios žmonių. Su širdgėla matėme ir mūsų Amerikos lietuvių laikraščiuose ne žmoniškumo išreiškimą, kaip tai buvo anglų ir kitų tautų laikraščiuose išreikšta dėl kitų vyskupų ir Bažnyčios viršaičių atsilankymo į Eucharistinį kongresą, bet visokių prasimanymų, nesąmonių aibi. Atsimenate, kad nevienas iš jūsų ir manęs klausėte, kas čia tiems mūsų net apšviestunams tūliems pasidarė, kad taip ardo mūsų ruošimąsi, taip kerštuoja tada, kada reikėtų visiems džiaugtis ir daug tėvynės Lietuvos valstybei ir Katalikų Bažnyčiai padariusio gero vyskupo gražiu patikimu jam išreikšti pagarbą ir sau patiems tokiu žmoniškumo pareiškimu igyti augštesnės nuomonės pas šios šalies kultūringus piliečius.

Nepamiršote irgi, kad daugelis tų, ką prieš arkivyskupo patikimą, visokiems niekams įtikėję nežinojo, kaip čia pasielgti, paskui patys patyrė to mūsų jau istorijai dabar prigulinčio didvyrio geras ypatybes, gailėjosi savo nesusipratimo ir sakėsi padėsią surengti iškilmingiausią patikimą, kada jis vėl atvyksias, kaip žadėjo, Amerikos savo vienuolijos reikalais. Dabar jau tų visų rengiamų iškilmių arkivyskupui Jurgiui nabaštikui nereik. Te palydi visi, kurie jį rengėsi kuo gražiausiai sutikti, Danguaus karalijos garbėn savo maldomie. Siandie čia aš noriu pakartoti, ką girdėjote iš kun. Būčio lūpų, ką jis pas-

kui „Tiesos Kelyje.” plačiau aprašė. Teipgi pakartosiu kelis paties arkivyskupo Jurgio žodžius iš jo raštų pirm dvidešimt penkių metų Amerikos lietuvių laikraščiuose. Jauną tada kunigą Matulevičių teko man sueiti ir kartu su juomi gyventi Canisianum'o namuose prie Fribourgo universiteto, Sveicarijoje. Su visais kitais anuomet lietuvišiais kunigais jis iširašė į „Motinėlės” draugiją, — mūsų Amerikos lietuvių kunigų įkurta jaunuomenei augštus mokslus einančiai padėti, — padėjo su kitais friburgiečiais man tais metais vesti „Tėvynės Sargą” redakcijos reikalus, teipgi parašė gražų raštą apie Lietuvos žydus, kuris tilpo „Tėvynėje”, anuomet kun. A. Kaupo vedamoje. Vėliau jis rašė į mano leidžiamą iš Senadorio „Dirvą Žinyną”, apžviestiesniųjų lietuvių laikraštį, pasirašydamas daugiausiai Jurgio pseudonimu.

* * *

„Tiesos Kelyje”, Lietuvos kunigų laikraštyje prof. kun. P. Būčys rašo:

„Dėdei Jonui Matulevičiui užtariant jaunas Jurgis Matulaitukas pateko į Kielcų Seminariją Lenkijoje tarp Varšavos ir Krokavos.... 1893 generalgubernatorius Hurko uždarė Kielcų seminariją ir liepė klierikus išdalinti į kitas seminarijas. Pačius geriausius klierikus iš Kielcų pasiuntė baigti mokslus Varšavon, kad sostinėse dvasiškija igytų geros nuomonės apie persekiojamąją įstaigą.

Matulevičius pasirodė netik nemenkesnis už varšaviečius, bet pranoko juos. Varšavos seminarija rengė iškilmingą disputa, į kurią sukvietė daug augštų svečių ir toje disputoje pats garbingiausias ir pats sunkiausias uždavinys teko Matulevičiui. Disputa taip pasisekė, kad apie ją kalbėjo visos seminarijos Varšavos metropo-

lijoje. 1895 m. pradžioje Varšavos seminarija liudijo Kielecų vyskupui, kad Matulevičius yra vertas mokintis (Petrapilės) Akademijoje dijecezijos lėšomis. Atvykęs Akademijon (13 d. rugsėjo) Matulevičius pasirodė gabennis už visus kitus mokinius. Draugai to jam nepavydėdavo ir neslėpdavo nuo jo. Tą augštą draugų ir profesorių nuomonę apie save Matulevičius žinojo, bet visą laiką jis išbuvo paprastas, ramus, kuklus, be melagingo nusizeminimo ir išdidumo jame nebuvo nei šešėlio. Anais laikais aš mačiau tą Matulevičiaus dorybę, bet neįvertinau jos. Jis būdavo naturalus ir aš maniau, kad taip ir reikia... Matulevičiaus gabumus draugai naudodavo, gaišindami jam laiką. Jie ateidavo klausti, kad jis išaiškintų painesnius klausimus. Jis būdavo kantrus ir aiškindavo,.. Teologijos magistro laipsniui Matulevičius rašė disertaciją, prof. Mačiulio - Maironio pasiūlyta. Maironis buvo pirmutinis svarbiausias tos disertacijos įvertintojas... Matulevičiaus gabumus, dorybes ir takumą pastebėjo Akademijos vyriausybė. Jam baigus trečiąjį kursą tą vyriausybė jaunąjį teologijos kandidatą paskyrė visų studentų senjoru....

Dvidešimt Matulevičiaus kunigavimo metų nuo 1898 gruodžio iki 1918 metų dalinasi į šituos skyrius sulig įvairių pareigų, kurias ėjo: a) parapijos darbas, b) mokyklos kapeliono darbas, c) profesūra, d) rekolecijų vedimas... a) Kun. Matulevičius dviem atvejais buvo vikaras mažose sodžių parapijose Kielecų vyskupijoje ir viena kartą Sveicarijoje....

Friburge Matulevičius pradžioje gyveno Canisianum'e. Veikiai pramokęs prancuzų kalbos ir nepritekdamas pinigų apsiėmė būti vikaru prie šv. Jono bažnyčios Zemamjame Friburgo mieste. Vikaravimo sąlygos

buvo šios: klebonas davė valgi ir kambarį. Kamburiukas buvo vienas su vienu langu. Trioba stovėjo teip arti upės Sarine, kad vienos sienos apačia buvo vandenyje. Suprantama, kad kamburiukas buvo šaltas ir drėgnas... Taip bevikaraujant skausmai rankoje ir kojoje pasidarė nepakenčiami. Kun. Matulevičius nuėjo pas gydytoją. Tik operacija galėjo išgelbėti ligonį. Operacija buvo ilga ir sunki. Mokslas dėlto susitrukdė, bet 1902 m. Matulevičiaus įteikė Teologijos fakultetui savo disertaciją ir gavęs daktaro laipsnį sugrįžo ir savo vyskupiją. Paskirtas vikaru, vėliaus seminarijos profesorium....."

*
*
*

Cia pakartosiu keletą jauno kun. J. Matulevičiaus sakinių iš jo raštų 1902 m. „Tėvynėje“ „Apie Žydus“:

„Gal nevienam teko būti mieste šilta, gražią subatos dieną. Kada da saulutė dikčiai kaitina, mieste tyku: viskas sustingę, sušniurę, tartum apmirę. Tikt žyduku kaimenės apgulę zavolines nei paršiukai kaitinasi prieš saulę; žydelkos kiurkso ant slankščių ir varvaliuoja; seniai žydai arba driuklinėja gatvėmis po du, po tris, galvas nūnėrę ir rankas susidėję užpakalyj, arba rankomis mataškuodami arzeliuoja susitelkę į kuopas. Siaip žmonių beveik nematyti. Jei tik koks ponpalaikis prabėga susirietęs, boba susikuprinus pragoglina su vandens naščiais, žydbernis pro zomatą kyštelia galvą.

Ale jau saulei leidžianties, kad truputį atvėsta, miestas, rodos, atgija. Visa žydauja išsipila laukan: gatvės patvįsta žydais. — net angšta darosi.

Kiek čia svieto, kiek turtų, kiek lobių, kokia gerovė! Žydynai įsidarę, įsistaipę nei ponaičiai, — tik stėrina nosis kaip vaškaras iškėlę. O žydelkšės vienosė gelumbėse ir šilkuose, kad net šnabžda, tik čiužinėja kaip povės.

Zmogui tarp tų minių žydu nykų darosi. Skubina taisosi arklus, sėdas į vežimėlį ir birzgina namon.

Begrižtant man vieną tokią dieną iš miesto ir užėjo ant mislių: „iškur, po plynių, tos žydu gaujos pas mus randasi, kaip tie žydai gyvena, iš ko minta?“..

Kodel mes, pamislyjau sau, prakaitą liejam, sunkiai dirbam, kamuojamės per dienų dienas, o ir tai tankiausiai vos sausa duona tebekramtom ir nedarytus barščius tesrebiame? Žydai? nė aria, nė sėja, nė į kluonus krauja, o tik dažniausiai viso pilni, skaniai pasivalgę, gražiai išsi-pustę, išsišvaistę?

Kodėl mes kaskart biednyn, o žydai turtingyn eina? kodėl, kad jie lobsta, mes į skolas bėdam? Juk žydai neatsinešė pas mus pinigų iš svetimų žemių. Kad, dvylikta, keturioliktą ir penkioliktą amžį įkirėjo jie svetui, daėdė iki gyvam kaului, žmonės pradėjo juos mušti ir guiti iš savo žemių. Tada iš pietinės ir vakarinės Europos, kur jie buvo apsigyvenę, pliki, gryni, vos gyvi telikę, jie bėgo į Lenkų žemę, o pagaliaus ir į Lietuvą, tikėdamiesi čia prieglaudą gausią ir jie napsiriko..... Tik jau to amaro priviso, kad šiandien pareina pas mus ant šešių žmonių vienas žydas! Kitaip sakant, šeši žmonės tur uždirbti vienam žydui ir maistą ir da sukrauti turta. Šeši žmonės vienam žydui!.. Gera mokestis nėra ką sakyti! Kaip sau nori, betgi perskaudu; čia aršiau baudžiavos pamislyjau sau...

Žydai atėjo pas mus be skatiko. Šiandien? žiūrėk tu, koki pas juos mūrai, koki turtai! Iš kur tai pas juos ėmės? Gal jie uždirbo? gal jie eina su žagre ar su dalgiu! gal matė kas žydą kuliant, ar mėslą vežant? Gal tai jų pačios megzte užsimezgė, ar siūte užsisiuvo tokius lobius? Ką čia ilgai kalbėti niekus? Visiems žinomas žydu darbas: driulinėti pakampėmis ir laužyti sau galvą, kur ką prigaut, apsukt. Stai versmės jų uždarbio. Jei ir teks pamatyti žydą prie sunkesnio darbo: kalviaujant, dailidžiaujant..., tai jis čia tik tuotaru, lig prasigyvenęs turės už ką užsivesti karčiamą ar kromelį. Taip tai vislab, ką turi žydai, tai daugiausiai apgavimu, iš suktybės, vagys-

tės. Vis tai mūsų kruvinai uždirtbi skatikai, mūs vargas, mūs kruvinas prakaitas.

Ziūrėk-gi dabar tu čia! Visokius vagie, piktadėjus, apgavikus valdžios į kalinį tupdo: kodėl vieni tik žydai ramiai sau gyvena su savo suktybe? Kodėl tik jie vieni po senovei ramiai sau, be jokios baimės, be atsakymo lanko sau po mūs kaimus ir sodžius, pardavinėja šeimynai degtinę, silkes, pyragus, cukru, skepetaites, kaspinus, spilkas ir kitus mažmožius, šimteriopai ima už tai vogtais nuo ukininkų javais, bulvėmis, kiaušiniais, vilnomis ir kitokiais daigtais? ramiai sau ir be atsakymo veisia žmonėse girtuoklystę, ištivirkimą, veda ant pikto, žudo padorumą, ramiai sau ima nuo šimto po šimtą palūkio ir daugiau, už niekus parduoda skolininku namus, visokia klasta ir viltavilystėmis pragaišina žmonių turtus, suima posenovei į savo čereslą bernų algas, liuosininkų uždarbius, gaspadorių užsėlius? — o vis tai per suktybę ir apgavimą!.. Ir niekas nieko jiems už tai nesako. Tyka, nė nešnibzd! Kodėl tai taip?.. Kodėl tie žydai nė jie bijorando, nė jo įstatymų, nė bausmių? nuo visko išsisuka, visko prasilenkia; kaip sau nori, taip gyvena. — kaip jiems patinka, taip tarp savės draugiją sutaiso, — nė jų policija gal susekti, negi sužiūrėti. Tikrai, viešpatystėj jie susidarė savo atskirą viešpatystę su ypatinga valdžia, rėda ir tiesomis. Pas mus kodėl-gi niekas negali užsi-slėpti? Vos kas žodį žeptelėjo, nereikalingai ką prasitarė, kokią knygpalaikę perskaitė, tuo visi žemskiai ir žandairai žino.

Kodėl, kad mes pasikviečiame daraktorių vaikams pamokyti, tik štai tau ir kyšt žandaras; triukšmas, riksmas, bausmės, kalyns, — rodos visa viešpatystė tik ėmus ir sugrius. O anave žydai kiekviename miestelyj, kur vos kelios karčiamos tebėr, atvangiai, be baimės turi sau savo chederus — mokyklas, net savo akademijas.

Kodėl mums uždrausta spauda, uždrausta net melstis ant lietuviškų knygų? — O žydai, ką nori ir kaip nori, rašinėja po savo laikraščius be jokios priežiūros ir draus-

mės! Žydai, nelyginant, kaip arkės. Nieko neveikia, tik svetimą kraują siurbia. Juo tolyn, juo gilyn į kūną skverbiasi, didyn eina. Sunku nuo jų atsikaraskoti; nė plėšte biaurybės neišplėši, pusiau trūksta, o geluonys likęs ilgainiui vėl atauga!

Ir sakyk tu man! iš kur tas jų toks tvirtumas, tokia galybė?

Dievulėliau mano! ir ko aš tuose mūs laikraščiuose beskaitydamas nebeužėjau? dažnai kas mums nė priduriama, nė prikišama! O apie žydus, apie tai, kas mus kaip koks naikius naikina, kas kasdien mums nugara ėda, — šiukštu, kad tau kas, kaip priguli, išdėtu, anaiptoll...

Užėjo man noras išrodyti, nuo ko priguli žydų galybė? kokie jos pamatai?—Man rodos, kad stiprybę žydams duoda jų tikėjimas, jų vienybė ir pinigai... Tikėjimas parodo žydams kelią link galybės. — vienybė neduoda pakrikt tuo keliu bekeliaujantiems, pinigai valo tą kelią: duobes lygina, kalnus nukasa, nustumia kliūtis...

Vislab, ką čia išdėstinėsiu, jau seniai mokyti vyrai, surinkę iš žydiškų knygų arba iš savo galvos ir datyrimo paėmę, surašė, svietui padavė... Tarp knygų, kurių laikiausi šiame raštelyje, pirmiausiai reik paminėti garsų veikalą mūsų tautiečio kunigo Pranaičio „Krikščionys Žydų Talmude“, Rohlingo „Pražaištingas Talmudo mokslas, pagaliaus B. Brafmano „Knygos apie Kagalą“...

* * *

Gan plačiau aprašes apie žydų tikėjimą ir jų galybės pamatus, jų vienybę ir pinigus, kun. Matulevičius — Jurgis baigia savo raštą apie žydus perpasakojimu savo tėvelio patyrimų:

„Papasakosiu čia vieną atsitikimą, kaip aš jį girdėjau nekartą nuo kitų. Gal čia šiek tiek ir perdėta; žinoma, bepasakojant priauga; bet ir teisybės yra pusėtinai.

Buvo ką tik po Lenkmečiui. Mano tėtė, amžiną atsilį duok jam Viešpatiel važinėjo su dėde Kiaulupiuos pirkt namų. Ale nesusitaikė ir grįžo atgal. Turėjo su

savim daug pinigų, kelis šimtus muštinių. Reik žinoti, kad tada pinigai buvo brangu. Už šimtą rublių galėdavai pirkti kuogeriausią kolioniją su trioboms. Atvažiuavę į miestą jie sustojo pas Maušį, vadinamą Didžkiu. Tai buvo geras mano tėtušų pažįstamas. Čia jie visada užvažiuodavo, čia jie ant alaus užėdavo, daiktus pasidėdavo ir nusirengdavo. Gali, būdavo, ką nori pas jį pasiūlyti, nė su pirštu nepajudis: toks teišus buvo. Jei ką užmiršdavai ir tai jis sugražindavo. Užtai ir mano tėvūčiai prie jo buvo pripratę; mama, būdavo, tai obuolių jam atveža, tai bulvių, tai gaiduką ant šabo. Rudenį net žašį duodavo, kaip kada nė tėtėi nežinant. Žodžiu kalbant, Maušius buvo mūs prietelis, toks jau geras ir teišingas žydelis, kad vargu visam mieste kitą tokį būtum radęs.

„Pasistatę tada ir pasišėrę arklius juodu užėjo į karčiamą. Čia nė iš šio, nė iš to juodu begerdamu alų šneka šneka ir prasitarė apie pinigus: Kad Maušius išgirdo, net akimis pradėjo viržiti. Tuo jis pasiėmęs, kaip niekadėjas savo nusususį aksominį šašoką (jarmulką) pašmukšt ir išspruko pro duris. „Palauk Petrai!“ jis sako į tėtę, neišvažiuokit, aš tuo sugrįšiu, turiu su tavim reikalą“: Teisybė, neilgai trukus Maušius sugrįžo, tik jau ne vienas. Buvo su juo ir Srolkė Gongalvis, Leibus Verksnys ir Apkė Skarmalius ir Elkė Trumpaklynis — dikčiausi iš viso miestelio žydai: „Nu, Petrai! sako Maušius priešęs prie tėtės, „duok šė tuos pinigus“. Tėtė pastatė akie, „kokius“? sako. „Ui tuos, ką turi. Atiduok, Petrai, gražumu! jei ne, tai bus blogai! Tėtė su dėde pašoko nuo suolo... „Ar tu nukvailai? sako, ar siunti?“ „Kazer, atiduok tik pinigus!“ žydai pradėjo šaukti. Jau juodu mato, kad angšta bus; šoko juodu prie durų. Ale jau durys žydu užstota. Laimė, kad tėtės buta tvirto vyro, kad kviečius ar žirnius jis nešiodavęs niekad nereikėdavo pakylėti; su viena raaka jis užsimesdavo. Jis sugriebęs tada du žydu už keserų, sumušė krūvon, kad net žnektelėjo ir numetė šalin it du pėdu rugių. Pats su dėde išsprūdo laukan. Ale štai žydu jau ir kiemas pilnas! Juodu prie

arklių, o žydai už vadelių, neduot. Vieni į skvernus se-
gasi, kiti už krūtų kabinasi. „Šę pinigūs! šę pinigūs!“
tik vis rékia iš visų pusių. Jau paskutinoji! Gerai, kad
čia jau gulėjo malkų krūva. Jiedu griebia po bruklį,
bėga prie vežimo, suremia jį pečiais viens iš vienos pusės
kits iš kitos pusės ir pradeda gintis.

„Žydai, sako, tartum pasiute; ką vieną nukirsi, tai
kits lenda. Kaip jie pamatė kraują, rodos akis jiems ap-
dūmė. Eina ant vienos! kaip patrakę, juo tolyn, tuo
aršyn! Jau buvom, sako, gera krūva prikrove; jau pra-
kaitas, sako, buvo manę visą apšovę, net marškiniai šla-
pi pasidarė, — o žydu vis daugiau ir daugiau renkasi.
Vienam, sako duosi į galvą, kad net skambtelia, štai
kitas į jo vietą. Paskui, sako, nevidonai susinešę ilgas
kartis pralėjo mudu badelioti. O mudviem jau net ran-
kas pakirto bematikuojuant, net pakinkiai ėmė drebėti.
„Jautėvos, kad silpstava—sako dėdė. — Da valandėlę ir
jau po mudviejų!..“ Ale Dievo meilė, kad prošalį ėjo pons
burmistras. Išgirdeį triukšmą jis prieina prie zomato ir
išvysta, kas ten ant kiemo dedas. Kaip suriks ant žydu,
tuo sausa pasidarė. Tik nudulkėjo smarvės skvernus su-
siėmę, kad net pantapliai nulakstė, o peisakai apie ausis
laukačiką šoko. — Mudu-gi atsikvopstę ir padėkavoję po-
nui burmistruj, susitaisėva arklius ir važiuot tai važiuot
namo!”

Tai tau gerasis ir teisingasis žydelis!.. visi jie toki.
Taigi atsiminkim nors kartą, kad žydu nereik lyginti su
krikščionimis. Teisybė, kad ir žydas žmogus ir jį reik
mylėt kaipo artymą. Bet artymas artymui nelygu ir mei-
lė meilei. Gerai sako: genys margas, o svietas da marges-
nis; ne visi batai ant vieno kurpaliaus siūti; negi viską
gali vienu saiku saikuoti. Teip ir žmonių, — visokių yra
ant svieto. Juos reikia mylėt kaipo savo artymus. Bet
jeigu tas artymas tik tyko kaip budelis, kad mane nuža-
vyt, tik žiūri kaip mane apvogt, — mylint jį reik drauge
sergėtis, o net ir gintis nuo jojo. Taigi visa mus nelaimė,
kad mes ant žydu žiūrime kaip ant geriausių savo priete-

*Fribourgo universiteto liet. studentų išvažiavimas 1902 m. Interlakene. Stovi kunigai: A. Civinskas, A. Narijauskas, M. Gastaitis, J. Rameika, kauniškis, J. Totoraitis, jo brolis agronomas, Sėdi: J. Naujokas, Jurg. Matulaitis, (volionis arkivyskupas), A. Milukas, M. Šedvydis (svečias) ir A. Jusaitis.

lių; kaip ir kad jie tų pat prisakymų laikytusi savo pasielgime su mumis, kaip mes, krikščionys, priderame laikytis reikaluose su jaisiais. Atminkime, kad mūs tikėjimas, o žydu, mūs doros, o jų — tai du yvairiu dalyku, kaip diena su nakčia, kaip šviesa su tamsa. Kas žydams prisakyta, — tai mums uždrausta; o kas jiems draudžiama, tai mums paliepiama.. Atminkim, kad žydams prisakyta geriausią krikščionių užmušti, jei gerai pasisektų. Atminkim, kad Talmudas netik ką nedriaudžia vagystės, bet net pagiria žyda, jei jis gerai apgautų ir apsuktų krikščionių. Taigi mat, kad mums reikia su žyda is atsargiaus apsieiti. Aš nesakau čionai, anaip toll! kad mes užpuolė žydu is piautume, muštume, kartume. Anaip toll! to mums nevalia. Bet tik nesusidėkim perdaug su tais barzduoliais, neikim pas juos pirkt tavoro, o, anot tos dainos, jie išlakstys kaip musės ant oro.

Ar mes, neturim savo žmonių! Žydai tegul sau su žyda is gyvena, o mes su savaisiais laikykim.”

* * *

Bet paklauskite, ką toliaus kun. Būčys rašo apie velionių arkivyskupą:

„Padirbėjęs kokį laiką Kielcų seminarijoje Matulevičius vėl apsirgo savo tuberkulais, pateko į ligoninę Varšavon, iš ligoninės tapo paimtas į grafiutės Cecilijos Pliateriutės įstaigą, kur ir išgijo...”

Pasveikęs Matulevičius pradėjo eito kapeliono pareigas pirma negu sugebėjo pavaikščioti. Du žmones jį laikydami už rankų po pažastėmis atvedavo į klasę (Pliateriutės pensjonatan). Pamokų klausyti ateidavo ne vien mokinės, bet ir mokytojos... Siandien yra nemažai rimtų ir gerbtinų moterų, kurios anuomet buvo jaunos mergaitės ir klausė Matulevičiaus pamokų Pliateriutės pensionate...

Matulevičiui bekapelionaujant Pliateriutės įstaigą

ėmė klestėti, įsisteigė mergaičių mokytojų seminarija čia pat šalia ir ilgainiui išdygo augstieji moterų kursai.... Plateriutės įstaiga daug pasinaudojo lenkės, bet nemažiau ir lietuvaitės...

Pašauktas Petrapilio Akademijon penkerius metus Matulevičius buvo tos augstosios mokyklos profesorius... Inžanginė iškilmingoji Matulevičiaus paskaita buvo apie nuosavybę ir katalikų dogmatiką. Ta paskaita labai patiko profesoriams, dar labiau studentams... 1911 m. Matulevičiui pareiškus, kad atsizada profesuros, visi labai nustebo, nes nežinojo, kad jis tą daro pašveddamas profesoriškąją karjerą vienuolijos reikalams. Pasišventimas buvo stambus, nes iš Akademijos inspektorių žmonės paprastai eidavo į vyskupus..."

* * *

Cia atkartosiu keletą straipsnelių iš ilgesnio a. a. arkivyskupo Matulevičiaus, anuomet jauno kunigo profesoriaus rašto, kurį 1903 metais atspaudinau N. 4 „Dirvos Zinyno“. Tas raštas buvo skiriamas daugiausiai mūsų dvasininkams:

„Nėra tarnas desnis už savo poną; jei mane persekiojo ir jus persekios (Jon. 15, 13) „Išduos jus ant varginimo ir užmuš jus ir būsite neapykantoj visoms giminėms dėl mano vardo“. (Mat. 25, 9) — Tai jau toksai pagal Kristaus žodžių mūsų ir mūsų Bažnyčios likimas. Ir vargoji, ir prispaudimą kentė, ir persekiojo ją. Bet tu vargu Bažnyčia gal niekad tiek neturėjo, kaip mūsų gdynėje. Jei akis atkreipsime ir į savo šalį, pamatysime, kad ir mums šiandie daug sunkiaus, kaip kita syk, — ir mūsų Bažnytėlę nemenki vargai laiko suspaudę. Iš vienos pusės provoslavija su rusifikacija visa savo svarba gulte ant mūsų guli: o iš antros nelabasis kas kart vis su didesniu laimikiu sėja tarp mūsų sėklą priešingos krikščionijai taip visuomenės vadinamos „naujosios dvasios"... Ka-

da mēs dar mokykloje sau ramiai ir be rūpesties sēdime, gal niekad rimtai nē nepamislījome, kas mūs laukia? Koki vargai ir darbai? — štai jau tie, su kuriais mēs kita syk viename suole sēdējome, su abiem saujom tik beria tarp žmoniū pikto mokslo grūdus, o jū nuomonēs tik plinta, tik sklysta. Pažiūrēkime, kas dedasi uzrubežyje! Ten priešingi tikējimui ir bažnyčiai bei socialištiški laik-raščiāi, nei grybai po lietui, dygte dygsta drauge su tokiomis pat knygpalaikēmīs'...

...Regis neturētume ko bijotis bedievystēs. Lietuva iš seno garsi dēl savo dievohaimingumo. Tiesa, da ir pas mus tikējimaš klesčia, dar žydi, dar tie škapļieriai, tie ražančiai, ka ant mūsū krūtiniū kabo, mus gina. Ma-to tai ir supranta geri mūsū priešai. Užtai jie dar ne-drišta mus stačiai užpuldinēti su bedievyste. Taigi tik iš pasalu griebia. Išpradziū jie tikējimo anaiptol neliečia. Jie tik kunigu piktus darbus išrodo. Išsyk nori jie tik kunigus suvaldyti. Gerumēlis jau ka gi! Ve lyg gali klan-ka nuprausti arba padabinti, drēbdamas i akis su purvais. Mūsū priešai kur kitur siekia; jie žino, kad pras-čiokēlis neatskiria mokslo nuo mokytojauš, tikējimo nuo kunigo. Pasisekus jiems subiaurinti žmoniū akyse ku-nigai, tikējimas sugrauti jau nēr nē ka.....

(Tali apie liet. tautos atsikēlimā) sako. tai tik vaiku sapnas. Kam čia, sako, kelti. Mūs tik saujelē, o ir toj pati šitai suvargusi, ar stengsime? Aš tik tiek žinau, kilo vengrai, kilo čekai, slavokai, kilo lužikai, kašubai ir kitos tautos, dar vargesniam nei mēs padējime būdamos, vos kelis šimtus arba kelias dešimtis tūkstančiū gyventojū teskaitančios. Kilo net airiū tauta. Nuo jū anglai jau kone visā žemē buvo atēmē ir jū diduomenē i tautos priešus buvo pavertē. Jie airiams net kalbā yra išplēšē, vie-no tik tikējimo ir tėvynēs meilēs negalēdami jū širdyse sunaikinti. Ir tie airiai, šitai sunaikinti, kilo ir savo tiesas atgriebē; kas dar dyviniau ir savo žila jau seniai mirusia kalbā iš kapu prikēlē... Kilo kitos tautos, kils ir mūsiskē, ir jau kyla. Mirus Daukantui su vyskupu

Valančiausku, didiems žadytojам mūsų tautos, ir patį tauta tarsi iš gaillesties apalpo. Bet dabar ji vel atsipeikėjo, susiėmus iš visų jėgų vėl išnaujo stoja prie darbo. —

Jau taip Dievo leista, kad žmonės į tautas skirstytųsi. Tautos ant svieta „de iuræ naturæ“. Bažnyčia-gi niekad prieš žmogaus įgymį rankos nekeliã, tik tobulina jį, pašvenčia, augštyn kelia Dievop... Jei žvilgtterėsime į tas šalis, kur tautos kyla, ten išvysime v y s k u p u s ir kunigus pirm kitų žengiant tame judėjime, kitiems keliã pravedant...

Ar kunigas, atsidavęs Dievui ir pasišventęs dūšių išganymui, gal tėvynės meilę savo krūtinėje gairinti?

Ant to teatsako šventieji vyrai Seno Istatymo. An-sai Jeremias, ką išvydęs savo mieliausią Jeruzalę apleistã, sugriuvusią, sėdosi pelenuose, tylėjo ir verkė; ansai Jeremias ir jo graudus verksmai prie Viešgpaties, kad susimiltų ant Izraelio; anie Makabėjai broliai, kurie galvas paguldė už tėvų žemę. O kaip pats Išganytojas mylėjo tautã. „Jeruzalem, Jeruzalem, — šaukia — kiek kartų troškau surinkti tave, kaip višta surenka viščiukus po savo sparnais, o nenorėjai"! Kokia čia meilė! Ir šv. Bažnyčia nevienã gal parodyti paveikslã tėvynės meilės: nors tokį šv. Leonã Didįjį popiežių, šv. Grigaliu D., Joannã D'Arc.... Pati Bažnyčia nekartã yra pašventusi paskutinį grašį apginti savo žmonėms nuo neprietelių...

Mylėti tėvynę — nereiškia kitas tautas neapkęsti. (Kunigas) mylėdamas tėvynę atras vietã savo širdyje ir kitoms tautoms ir kitų tautų žmonėms. Kunigas kaipo kunigas tur visus glausti prie savo širdies

Mūsų žmoneliai troškta mokslo ir šviesos, jie mėgsta pasiskaityti ir skaito, kas jiems papuola į rankas. Ir čia mes turime būti ta šventa rugščia, kuri viskã perima, pašvenčia, perdirba. Pirmiausiai reikėtų mums parūpinti žmonėms dvasiškų knygelių užtektinai. Bet negalime pamiršti ir svietiškus mokslus...

Kas yra kraujas žmogaus kūne, tas yra kalba tautos

gyvenime. Ištekink iš kūno kraują, žmogus miršta. Atimk nuo tautos kalbą, tautos nėra, anot dainiaus:

„Nėr tėvynės be liežuvio; kožnas gali tai suprasti: Atimk kalbą nuo lietuvio ir Lietuvos jau neb'ėsti.“

Tik noriu paraginti, kad mes stengtumės išmokti savo kalbą kuogeriausiai ir kuogražiausiai...

Kaip lietuviškai rašyti, kad kalba neišdirbta?

Tiesa, mūsų kalba neišdirbta, neišlamdyta, o mūsų literatūra vystikluose. Tokių veikalų, ką prieš svetą galėtum pasirodyti, vos žiupsnelį teturime. Bet kas kaltas? ar mūsų kalba negraži, neturtinga? Jaja svetimi neatsigėri? Kas kaltas? ar neturėjome mes vyfų, ką plunksną valdė? Buvo ir rašė. Tik jų darbai mus nešildo. Svetimi iš jų darbų šandie džiaugiasi ir džiujuoja...

Turbūt Viešpats nebereikalo yra skyres žmonėms visokias kalbas. Žmogus liuosas būdamas gal išžadėti tos Dievo dovanos, gal ją paminti, paniekinti, atmesti. Bet ar gerai jis daro atmesdamas prigimtąją kalbą! Kas prieš prigimimą kelia ranką, to nė prigimimas ne paglosto.... O kas mums bus užtai, ką mes pametę savo prigimtąjį liežuvį už svetimų griebiamės? Bau tik Dievas nebaus daleizdamas, kad draug su svetimoms kalboms ir klaidas priimtumėme svetimų tautų...

.....„Sunku lietuviškai kalbėti, neišdirbta kalba“.

Kad tai kas mus išvaduotų! Bet jei patys nedirbame, kiti juo mums kalbos neišdirbs. Ant galo grįžus, galėjo Daukantas lietuviškai parašyti tokią istoriją ir tiek kitočių knygų, buvo gera lietuviška kalba vyskupui Valančiauskui ir jo raštams, tiko lietuviška Baranausko „Anykščių Sileliui“, tai man rodos, kaip mums, ne tokiems galvočiams ir mūsų tokiai didelei išminčiai ir tokioms ne svarbioms kalboms irgi tiks.

Nėbegaliu tik iškesti neparaginęs, kad labiau vienytumės tarp savęs, o ypač su savo vyskupu. Visur kuniagai privalo vienytis su vyskupu, jį mylėti, jį gerbti. Mū-

su gi meilē, taip sakant, dvigubai turi būti karštesnė ir vienybė tvirtesnė ir prisirišimas didesnis kaip kitų... Juo slidesnis kelias mums keliauti, juo tvirčiau, nei maži vaikeliai, kad neparpultume, laikykimės rankos savo tėvelio vyskupo. . Tik iš vien beeidami tarp savęs ir su vyskupu tevaliosime atsispirti negandoms ir nelaimėms. Palikime savo norus po vyskupo kojų. Jei jie geri, tegul jis juos pakelia ir suvartoja; jei klaidus, mums kelią teparodo. Tik į darbą, į darbą! pirmyn! nenusimindami”.

Taip rašė 1903 m. Spalių m. „Dirvoje Zinyne” jaunas kun. Jurgis Matulevičius, būdamas mūsų dainiaus — pranašo, savo go artimo bičiوليو, Maironio įtakoje.

* * *

Bet grįžkim vėl prie kun. Būčio pasakojimo:

„Slavikų parapijos (Sakių apskrityje) žmonės dar šiandien atmena dijakono Matulevičiaus pamokslus...

Mariampolės inteligentai eidavo tu pamokslų klausyti dėl jų turiningumo. Didelis buvo mokslo ir erudicijos išteklius, iš kurio Matulevičius semdavo savo pamokslų turinį.

Maža turime žmonių, kurie taip uoliai sekė mūsų kalbos plėtotę, kai arkiv. Matulevičius. Jis tą darė iki paskutinių gyvenimo dienų. Lietuvių kalbą jis mylėjo taip, jog ir konkordato projektą sustatė lietuvių bei italų kalbomis, kad lietuvių kalba patektų į „Acta Sedis Apostolicae”, kada įvyks sutartis tarp šv. Tėvo ir Lietuvos.

1926 metais arkiv. Matulevičius beveik kiekvienoje aplankytoje (Amerikos lietuvių) kolonijoje pasakė po du pamokslu, daugelyje po tris, kaikuriuose keturis ir daugiau. Liepos ir rugpiūčio mėnesiais išviso yra pasakęs netoli 200 pamokslų ir prakalbų.

Matulevičiaus pamoksluose jausmingumo būdavo tada, kada jis kalbėdavo didžioms minioms. Po karo jausmingumo būdavo mažiau ir vyskupo pamoksluose vy-

raudavo proto bei valios elementai.. A. a. Arkivyskupo vienuolinis veiklumas yra išdyges iš jo kunigiškos uolybės.. Jo atnaujintoji marijonų vienuolija yra draugija kunigų, sakančių pamokslus ir pasiryžusių tuos pamokslus tvirtinti gyvenimu... Kunigų gyvenimas, pakartojas jų pamokslus, yra svarbus dalykas, bet dar ne viskas, nes kunigo gyvenimas labai nepanėši į rankpelnio gyvenimą. Marijonai į savo vienuoliją traukia visų rūšių rankpelnius: lauko darbininkus, amatninkus ir jaunos mokeleivius, kad tie gyventų taip, kaip jų verslo katalikams gyventi galima ir reikia. Marijonai tat broliukai tam yra, kad savo pavyzdžiu sudaryt tolimesnę tąsą prie kunigų gyvenimo. Kunigai savo gyvenimu pakartoja savo pamokslus, o broliukai pakartoja tuos pamokslus nebe žodžiais, bet darbais, dar arčiau už kunigus prieidami prie gyvojo gyvenimo.. Matulevičius ikūrė ir Vargdienių Seselių Kongregaciją Mariampolėje. Tos Kongregacijos pagrindinė mintis yra ta pati, būtent, kad merginos savo gyvenimu pakartotų kunigų pamokslus moterims... Paskutinis pagarsintasis Marijonų Vienuolijos „Elenchus“ paduoda narių skaičių 220, kurie gyvena dešimtyje namų, esančių penkiose valstybėse.

Lietuviškoji Marijonų dalis

1) leidžia lietuvių kalba vieną dienraštį ir du savaitraščius. 2) turi ikūrus augštesniąją mokyklą bernaičiams, būtent, klasinę gimnaziją su bendrabučiu, 3) sudarė biblioteką su 85.000 t. 4) 98 mokeleiviams duoda visas lėšas ir 74 dalinai padeda eiti mokslus, 5) aptarnauja didžiausią parapiją Vilkaviškio vyskupijoje, dvi parapijas lietuvių išeivijoje, 4 neparapijines bažnyčias ir 4 koplyčias, kuriose laikomas nuolatai šv. Sakramentas, 6) organizavo nuolatinės misijas Amerikos lietuviams ir sporadines Lietuvoje, 7) dalyvauja Universiteto profesū-

roje, į kitų leidžiamus laikraščius rašinėja straipsnius, dirba visuomenės organizacijose, šelpia Lietuvos meną, 8) leidžia savo parašytąsias knygas, 9) finansiškai paeilium šelpia kulturingąsias Lietuvos organizacijas ir įstaigas.

Matulevičius tat pagamino Lietuvai organizaciją, tar naujančią tėvynei visais šitais devyniais būdais.

Karui besibaigiant per keletą mėnesių 1918 m. Mariampolės marijonai džiaugėsi betarpiška Matulevičiaus vadovybe. Ar motų sušaudyti vienuolyno stogai ir sienos susitaisė. Naujai įsikūrusi Lietuvos valstybė vargo tvarkydama sugriautą tėvynę ir besiderėdama su galin-gais okupantais. Vilniuje buvo Lietuvos vyriausybė ir vokiečių okupacijos valdžia. Vilniaus vyskupo sostas buvo tuščias. Vyskupiją valdė pralotas Michalkevičius, kuris norėjo, kad jo valdomoji dijecezija būtų priskirta Lenkijai. Lietuvos Valstybės Tarybos pirmininkas p. Smetona ir visi tarybos nariai norėjo, kad vyskupas būtų lietuvis... Zemaičių vyskupas iškėlė Matulevičiaus kandidatūrą... Tarybos pirmininkas p. Smetona oficialiai pasiūlė šv. Tėvui Matulevičių skirti Vilniaus vyskupu.

Roma žinojo Marijonų atnaujintoją iš tų laikų, kada jį buvo skundęs grafas Ostrovskis, paskui iš 1909 m., paskui iš jo darbuotės Friburge. Taigi Benediktas XV duodamas oficialų pritarimą Tarybos pasiūlymui, telegrafu davė įsakymą Matulevičiui, konsekruotis ir daryti ingresa, nelaukiant paprastų tais atvejais dokumentų. 1 d. gruodžio (1918) Matulevičius priėmė vyskupišką sakrą iš Zemaičių vyskupo Pranciškaus Karevičiaus rankų. Indultas buvo pasirašytas nuncijaus Ratti (dabartinis pop. Pijus XI). 8 d. gruodžio Matulevičius padarė ingresą į Vilniaus Katedrą, kurioje jis ingresinę ganytojo prakalbą pasakė lietuviškai. Tai buvo pirmoji nuo XV

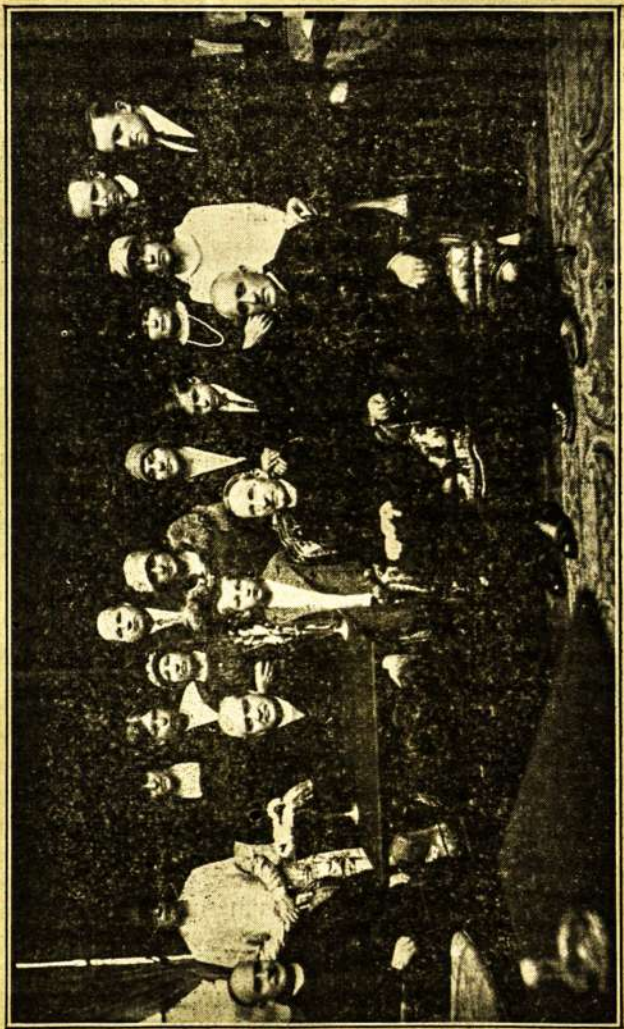
šimtmečio ingresinė prakalba lietuviškai pasakyta. Lietuvos laikinoji vyriausybė iškėlė vyskupui gražius pietus ir juose lietuvių kalba vyravo, nors buvo ir lenkiškų ir gudiškų ir žydiškų kalbų. Vyskupas atsakė lietuviškai ir lenkiškai atsiprašydamas gudu, kad dar nemoka jų kalbos ir žydu, kad nesugaba žydiškai pratarti. Neilgai buvo lemta naujam vyskupui dirbti išvien su Vyriausybe, iškėlusia jo kandidatūrą; devyniolikta diena po ingreso, t. y. per naujus 1919 m. bolševikai užėmė Vilnių.

Įn vyskupo namus įsikraustė liaudies švietimo komisarijatas, nors triobų ir vietos Vilniuje netrūko.. Viena ryta vyskupo kieme ir aplinkui prisirinko iširdusi minia ir užė. Komisarijato valdininkai ir valdininkės nusigando, nes kareivių prisišaukti negalėjo. Vyskupas nuramino išsigandusius ir prašė minios, kad leistų ramiai išeiti visam komisarijatu. Nemalonumų buvo ir daugiau... buvo ir rimtesnių susikirtimų tarp komisarijato ir vyskupo.

Per Velykas lenkai užėmė Vilnių. Tada prasidėjo pačios sunkiausios Vyskupo dienos. Jie mėgdavo rengti įvairiausių iškilmių, reikalaudavo, kad vyskupas jose dalyvautų ir reikšdavo jam kartais paniekos, kartais nemeilės, kartais abiejų. Tam tikros rušies spauda ėmė pilti šmeižtų pamazgų ant Vyskupo. . 1920 m. lenkus iš Vilniaus išvarė bolševikai... Iš bolševikų Vilnių perėmė Lietuvos vyriausybė. Bet neilgai džiaugėsi tuomi vyskupas lietuvis. Simtui dienų praslinkus, Zeligovskis užgrobė mūsų sostinę, pasinaudodamas netikusia mūsų kariuomenės dislokacija. Vyskupo padėtis pasidarė dar sunkesnė, negu buvo pirmu lenkų viešpatavimu... Matulevičiaus vyskupavimas Vilniuje yra pats įdomiausias Lietuvai jo gyvenimo laikotarpis. Jis gynė lietuvius kunigus lenkų persekiojamus. Jis padarė, kad visose lietuviškose

parapijose lietuviai buvo kunigai. Jis sulaikydavo seminarijos vyriausybę, kuri pašalindavo lietuvius klierikus, pareiškusius savo lietuviybę. Jis leido gudams pradėti spausdinti tikiybines knygas jų kalba ir pats išmoko gudaiškai. Jis Lietuvą ir lietuvius užtardavo pasaulio diplomatomams, kokį laiką viešėjusiems Vilniuje. Jis pats ir per tarpininkus daug kartų ragino Lietuvos vyriausybę skubintis daryti konkordatą su šv. Tėvu, kad Vilniaus klausimas galėtų konkordate gauti Lietuvai pageidaujamos formos... Vyskupas Matulevičius buvo vienatinė sėkminga lietuvių užvėja Vilniuje per septynerius okupacijos metus. Tą jautė ir sakė visai netikybiškai nusistatę Vilniaus darbuotojai lietuviai....

Lietuva turi naudos iš Matulevičiaus: 1) Jis prie mokėlinės mūsų raštijos pridėjo stambų raštą: „Doctrina russorum de iustitia originali. 2. Jis yra autorius antrosios Seserų Kazimieriečių Konstitucijos ir dviejų Marijonų Konstitucijų ir instrakcijų. 3. Jis yra tikrasis moterų Kultūros Draugijos organizatorius, nors ne jis davė jai vardą. 4. Jis pirmas Lietuvos Katalikų jaunuo-menės mintis pakreipė į katalikiškuosius mokslus ir buvo autoritetas juose. 5. Jis pirmas įvedė lietuvių kalbą, į Zemaičių vyskupiijos rekolekcijas, b) į Seinų vyskupiijos rekolekcijas c) į ingresines Vilniaus vyskupų prakalbas. 6) Jis atgaivino mirštančią Lietuvoje Marijonų vienuoliją. 7. Jis suorganizavo vieną iš didžiausių Lietuvoje bibliotekų. 8. Jis atgaivino „Saltinį“. 9. Jis Lietuvos katalikų jierarchiją paliuosavo iš nelietuvių metropolitų priklausomybės ir pirmas po 700 sudarė bažnytinę Lietuvoje provinciją. 10. Jis užbaigė dirbti tekstą tarptautinės reikšmės aktui: Lietuvos konkordatui su apaštališkuoju Sostu. 11. Jis per septynerius metus atlaikė Vilnių, kurio nebuvo pajėgusi atlaikyti mūsų armija. 12. Jis atgaivino katalikybės ir lietuviybės dvasią mūsų išeiviuose Amerikoje.”

Paskutinė ark. Mutinivičiaus fotografija Amerikoje, nupraukta laivo „Borengaria“ salione.

Kaip paprastai mes po laikui graudinamės iš savo nerangumo. Laukiant arkivyskupo Matulevičiaus ir kun. P. Būčio atvykstant pereitą vasarą, daugelis mūsų abejojo, bene apjuoksim mes patys save, gražiausiame New Yorko viešbutyje keldami bankietą savo svečiams nebuvėliams. Paskui, kada keli šimtai mūsų svietelio gražiausiai išpuoštuose rumuose šeimininkavo, kada Amerikos žymus asmenys gyriė mūsų pasirodymą, kada didmiesčio New Yorko vyriausybė pagerbdama mūsų svečius, tikrai karališkai mums padėjo, pavesdama mums visam vakarui savo galingą Radio stotį, išnešiojusią to vakaro lietuvių kalbas, dainas ir muziką po visą Ameriką, daugelis gailėjosi nedalyvavę tame iškilmingame bankiete. Ir grįžtant į tėvynę ark. Matulevičiui daugelis jį palydėti pasiryžusių gan žymiai pasivėlino. Užprašyti fotografai garlaivio salione tegalėjo nutraukti fotografiją vos mažiausios palydovų dalies.

Paskutinę ark. Matulevičiaus Amerikoje fotografiją traukiant grupėje tegalima matyti: kunigus Seštoką ir Miluką, „Zvaigždės“ redaktore J. Pranaičiūtę iš Philadelphios, porą New Yorko Aušros Vartų parapijiečių ir kelias moteris iš Maspeth'o. Diktokas būrelis palydovų atvyko, kada reikėjo laivui išplaukti. Tas pats atsitiko ir su krutamais paveikslais, kuriuos galima buvo pigiai nutraukti, bet dėlėi lėšų suėdyjimo, nenutrakta..... Vietoje tuščių sielojimūsi ben dabar pradėkime apvertinti velionies arkivyskupo darbus ir iš jo darbuotės imkime sau pavyzdį.

Kun. A. M. Milukas.

ARK. MATULEVICIAUS KALBOS WALDORF ASTORIA VIESBUTYJE TURINYS.

„Gerbiamieji:— Sirdingai dėkoju už gražų sutikimą ir meilingą priėmimą. Sveikinu jus Lietuvos katalikų ir jos vyskupų vardu, kurių ypatingai įgaliotas atvykstu į šią liuosybės šalį.

Jau 150 metų sukako, kaip žvaigždėta raudona baltoji vėliava Jungtinių Valstybių nepriklausomybės reiš-kėja linksmi žaidžia Amerikos saulės spinduliuose.

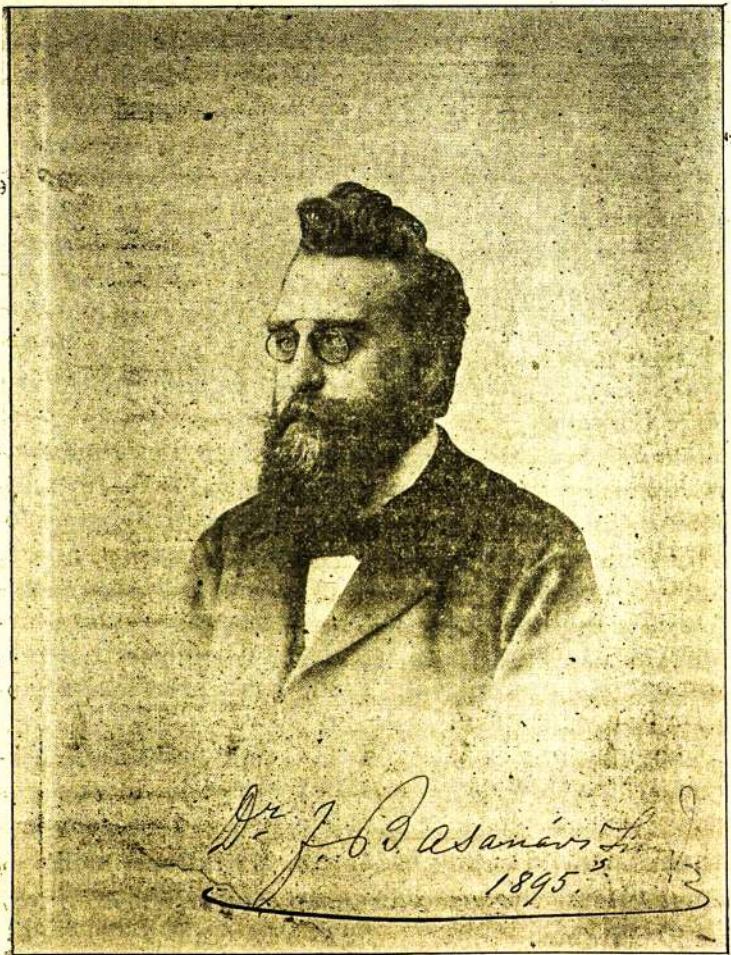
Philadelphijoje turėsime progos matyti, kas padaryta materialės kultūros srityje. Eucharistinis Kongresas Chicagoje išreikš dvasinės jėgos galvbę tikybos srityje. Abiejose iš tiesų padaryta stebėtinai daug.

Jau neviena dešimtis metų, kaip skaitlingi šimtai tūkstančių lietuvių dalyvauja tuose garbinguose darbuose, supranta jų gerumą ir naudą, myli Ameriką, persi-ėmę jo dvasia, užsidegę jos idealais. Jie yra ištikimi Jungtinių Valstybių vyriausybei, gynė ir gins jos vėli-va. Jie beveik visi yra ištikimi ir savo motinai Katalikų Bažnyčiai.

Senoji Lietuva džiaugiasi tais savo sunumis. Iš jų turi garbės ir naudos. Gėrisi, kad kaip visa Amerika taip ir jie užsidirbę gerovės, kreipia savo pastangas į mokslo, dvasios ir religijos sritis.

Toji Senoji Lietuva sveikina šiandien jus, Brolia Amerikiečiai Lietuviai, ir vienijasi su jumis reikšdama augštos pagarbos Jungtinėms Valstybėms.”

Arkivyskupui atsistojus kalbėti ir po kalbai kilo di-džiausios ovacijos ir šauksmai „valio!”

MIRE BASANA VIČIUS.

„Tą valandą“, rašo „Vilniaus Kelias“, „kada visa Vilniaus lietuvių visuomenė rinkosi minėti taip brangios kiekvienam Lietuvos Nepriklausomybės sukaktuves, kada Vilniaus lietuviai džiaugėsi, kad jų broliai, draugai, giminės ir visa lietuvių tauta kvėpuoja nepriklausomybės oru ir siuntė savo linkėjimus, giedodami Tautos himną, merdėjo tas, kuris kadais merdėjusiai lietuvių tautai įkvėpė naujos gyvybės įiegu“.

16 d. vasario šių 1927 m. mirė Vilniuje Dr. Jonas Basanavičius. Su jo vardu surišti yra mūsų tautos atbudimo svarbus žygiai. 1883 m. jis su kitais Lietuvos mylėtojas išleido „Aušrą“, mūsų atbudimo tikrąją aušrą. Dr. Basanavičiaus sumanymu 1905 m. sušaukta Vilniuje Didysis Vilniaus Seimas; jo gi pasidarbavimu įkurta Lietuvių Mokslo Draugija, kuriai kelias dešimtis tūkstančių paklojo Amerikos lietuviai, lankanties čia anuomet Dr. J. Basanavičiui.

Didžiojo karo metu Basanavičius palikęs Vilniuje darbavosi Lietuvos Valstybės labai sunkiais okupacijos laikais. 1918 m. jis pirmas pasirašė 16 d. Vasario po Lietuvos nepriklausomybės aktu. Ištikimas Lietuvos sostinei Vilniui Basanavičius neapleido to miesto ir lenkams jį užgrobus.

Lietuvos Valstybės ministerių kabinetas nutarė paskelbti penkias gedulo dienas dėl Dr. J. Basanavičiaus mirties.

Lietuvos pašto valdyba išleido specialinę pašto seriją, davestą Dr. Basanavičiaus atminimui pagerbti. Markių piešinius dirbo dailininkas A. Varnas. Basanavičiaus na-
baštiko lavonas palaidota iš Vilniaus Katedros 21 d. vasa-
rio. Laidotuvėsna pribuvo ir iš Kauno atstovai, gavę lei-
dimą atvažiuoti Vilniun, užtaraiant Prancūzų ambasadai
ir Tautų Lygai. Buryje kunigų dalyvavusių laidotuvių
apeigose buvę: Kan. J. Tumas, kun. Viskantas, kun.
Kraujalis, kun. Beliauskas ir k. Mišias laikė pats Vilniaus
arkivyskupas Jalbrzikovskis. Po mišių sakė pamokslą
kun. Kraujalis. Kalbėtojas, apipasakojęs velionies nuo-
pelnus aiškino, kodėl jo kūną atnešta į Vilniaus Katedrą:

„Dėlto, esą, kad lietuvių tauta į šitą šventovę turi di-
desnių teisių negu kuri kita. „Ana, — sako kun. Krauja-
lis, — „iš užu didžioje aukuro į šio garbingojo senelio kar-
ta, kurį mes čia apgailestaujame, žiūri Didysis Vytautas,
Lietuvos Kunigaikštis, kurio liekanos toj pat šventykloj.

„Cia šioje šventykloje ir šv. Kazimiero — šventosios
Lietuvos sunaus ir Lietuvos Užtarėjo relikvijos ilsisi.

Atėjus svetimo jungo laikams ši šventykla matė Lie-
tuvos sūnų būrius, ateinančius ieškoti pasistiprinimo, o
atgimimo žvaigždei ispindus joje tylus lietuvis meldėsi ir
dėkojo Aukščiausiam. Tat ir didžiojo Tautos Patriarcho
kūną lietuviai atnešė į šią šventyklą paskutinį kartą
ji pagerbti“. Po lietuviško pamokslo, pats pamokslinin-
kas šiek tiek sutrumpinęs atpasakoja jį lenkiškai.

Po pamokslo arkivyskupas atgiedojo „Libera“ ir ati-
davė paskutinį patarnavimą didžiojo lietuvio kūnui, pa-
šlakstydamas karstą švęstu vandeniu ir smilkydamas.

Poterius arkiv. užsakė už a. a. Dr-o Jono vėlę pirma
lietuviškai, paskiau lenkiškai. Viena netoli stovėjusi
sufanatizuota vilnietė, išgirdusi arkivyskupą lietuviškai

kviečiant sukalbėti maldas, — neištvėrė sušukusi Dievo varda ir pasakiusi — „viena turėjome vyskupa lietuvi, pasirodo ir tas lietuvis, — pasileido bėgti iš bažnyčios.

Pamaldoms Katedroje pasibaigus prasidėjo liūdnoji eisena į Rasų kapines. Karšta iš bažnyčios išnešė keturi vilniečiai ir keturi kauniečiai. Procesijai einant pro bažnyčias gaudė jų varpai. Sugaudė ir Aušros Vartų varpai, o šv. Motinos paveikslas atsiskleidė ir maloningai žvilgtelėjo į didelio lietuvių karstą.

Kapinėse vieta aprinkta ypatingai graži ir žymi — priešais kapinių bažnyčią ir prie pat tako. Čia pat Syrokombios kapas. Kalbėtojai kalbėjo nuo bažnyčios laiptų. Pirmasis prabilo Dr. Alseika. Palyginęs a. a. Dr. Basanavičių su Vytautu Didžiuoju, jis pabrėžė, kad Vytautas savo kardo stiprybe kūręs Lietuvos valstybę, o Dr. Basanavičius, pasirėmęs savo moralia galybe, prikėlęs Lietuvą. Jis mums dar parodęs pavyzdį, kaip reikia mylėti Vilnių, kurio lietuvių tauta niekada nepamirš.

Toliau kalbėjo p. M. Biržiska, J. Vileišis ir L. Abamavičius — „Przegląd Wilenski“ redaktorius, taip pat lenkų senat. Kryżanowskis, žydų redaktorius Reinas, kun. Ad. Stankevičius. Aušrininkas Ks. Vanagėlis, „Kur banguoja Nemunėlis“ dainos autorius, prie atviro kapo paskaitė savo eilėmis parašytą atsišveikinimą. Paskutinis kalbėjo kan. J. Tumas.

Kalboms pasibaigus sugiedota „Angelas Dievo“ ir „Amžina atils“, o paskui staiga iš visų krūtinų nesulaikomai išsiveržė „Lietuva Tėvynė...“

BASANAVICIAUS GEDEJIMAS KAUNE.

Lietuvos sostinėje Kaune 21 d. Vasario m. Basanavičiaus laidotuvių dienoje, irgi buvo gedulų apeigos. Bazilikoje 10 valandą suėjo mokyklos ir organizacijos. Kariuomenė, ypatingu atsidėjimu globojusi Basanavičių dar gyva, nustatė dvilypes eiles per Bazilikos vidurį. Presbiterijoje pakilime suėjo R. Prezidentas, Seimo pirmininkas, ministeris pirmininkas su kabinetu in corpore, užsienio diplomatai, seimo nariai, aukštieji karininkai, profesura, šiaip visuomenės veikėjai.

Gedulingas pamaldas laikė arkivyskupas Skvireckas, o pamokslą pasakė prelatas Maironis. Tautinio atbudimo Tėvui paskutini atsisveikinimo žodį tarė tautinio atbudimo dainius, primindamas didelius velionies darbus. Iš bažnyčios išsirikavo eilės į Karo muzėjų: prieakyje kariuomenės dalis, atsargos karininkai, šauliai, skautai, vidurinės mokyklos, studentų korporacijos, ugniagesiai ir t. t. Daug buvo nešta vainikų ir vėliavų. Dvylikta valandą sustabdyta vienai minutai judėjimas.

Atvykus valstybės prezidentui p. Smetonai, kun. Sabaliauskas atlaikė trumpas pamaldas, grojant karo orkestrui. Po tam prezidentas Smetona iš tribunos pasakė kalbą:

PREZ. SMETONOS KALBA.

„Siandien laidotuvės Lietuvių atgimimo patriarcho D-ro Jono Basanavčiaus. Cionai susirinę jo paliūdėti, juntame jo galingą dvasia, junta ją visi lietuviai, kurių tautiškai sužadintos širdys plaka. Bet kūnas toli nuo šios vietos. Jį skiria nuo mūsų užburta riba, mūsų dar neįveikta. Lietuvių atgimimo patriarchas guli, amžinu miegu užmigęs mylimame Vliniuje. Išsilgę jo, į jį bedusaudami ir savo akis pražiūrėjome. Belaukdamas savųjų ateinant, mūsų atgimimo tėvas baigė tenai savo prakilnų turtingą gyvenimą. Jam nepritrūko ligi pat galo vilties, kad Lietuvos vėliava tikrai suplevėsuos Gedimino pilyje ant kalno bokšto aukštumoj.

Mes gedime kelintą dieną mūsų atgimimo tėvo ir juo didžiujamės, kad mus apmirusius pažadino naujan gyveniman. Koks didis skirtumas pasidarė Lietuvoje per tas kelias dešimtis metų nuo to laiko, kada Basanavičius pradėjo mūsų tautos būdinimo darbą, ligi to laiko, kada jį baigė! Tuomet Lietuvių žemę klojo pilkas rūkas, pro kurį sutvisko tik gili Aušra, jo sužiebta, o dabar visai dienai išsausus nepriklausomoje Lietuvoje, kur saulė šviečia gausiai savo spinduliais. Jis, kaip Mozė, vedė mus iš tyrumų gausingon pažadėtojon žemėn. Toji žemė tai laisvoji Lietuva. Drauge su kitais jaunikačiais vyrais tarė jis: „Pajudinkime, vyrai, žemę“. Ir ta Lietuvių žemė pradėjo judėti, jų sąmonė ėmė busti iš tautiškojo miego. Ir atbudo.

Pažvelgęs į mūsų ūkanotą ateitį, jis rodė į mūsų praeitį, senovę, sakydamas visiems garsingai: „Žiūrėkite ir stebėkitės, kokios gražios, didingos esama lietuvių senovės. Pamilkite ją, o ta meilė atgimdys mums naują, gražią Lietuvą”.

Iš visų geriausiai jis suprato, kad tauta yra ne tiek dabartis, kiek praeitis-senovė. Norint pažinti, kas yra tauta dabar, reikia pažinti ir atjausti, kas pirma ji buvo. Šią mintį skelbė visą savo amžių J. Basanavičius. Jis ieškojo lietuvių prosenovės Mažojoj Azijoje, Balkanuose, kad galėtų atrasti Lietuvą Nerios ir Nemuno pakrantėse prie Baltijos jūrų. Jo romantizmas buvo sveikas daiktas ir savo vertės nepraras. Lietuvių kalbos gaivinimas, ir jos senųjų formų pamėgimas, jos kėlimas iš paniekos, iš viso jo išimylėjimas senovę buvo mūsų tautos kėlimas iš apmirusiųjų. Iš mūsų pasakų, dainų ir priežodžių, iš kryžių, juostų ir audimo raštų gausingai trykšta mūsų liaudies tautinė dvasia. Viso to vertumą taip giliai suprato ir atjautė lietuvių tautos atgimimo tėvas. Juk iš senovės palaikų išauga nauja gaji tautos kūryba. Senovės metmenis ataudžia naujas dvasios įkvėpimas.

Tad kokių neišmanėlių būta ano meto tam tikros linkmės jaunųjų mūsų inteligentų, pašiepusių Basanavičių, kad jis berankiojas jau nudėvėtus daiktus, kaip lietuvių lapines kepures, nuobodžias pasakas ir dainas, savo metą atgyvenusias!

Atsilikai, nepermanei naujos gadynės ūpo, dyką darbą dirbi, iš kurio nebus naudos mūsų liaudžiai, — šaukė jam būrys jaunuolių. Basanavičius jų nepaklausė. Nei rusų radikalingos srovės, grasančios apsemti Lietuvą, nei Vakarų Europos socialinės teorijos nestengė jo iškreipti

iš tautiškai lietuviškos linkmės, kuria jis buvo pasirinkęs.

Ir betgi jis glaudžiai buvo sutapęs su lietuvių gyvenimu visur, kur tik gyvybė pasireiškė. Mes matome jį stovint priešakyje kiekvieno mūsų kultūros ir politikos žygio. Jis ir atsiskyrėlis mokslininkas ir gajus visuomenės narys. Pakelti liaudis ligi tautos laipsnio, surišus dabartį su praeitim — štai jo darbštaus gyvenimo tikslas.

Ingijęs mokslą, likimo mestas svetimou šalin, atplėštas nuo savųjų, jis nepaskesta svetimose jūrėse, kaip daugelis paskendo jo tautiečių. Atkakliai jis iriasi prieš srovę ir nenustojo veiklios lietuvių samonės. Svetur gyvendamas užžiebia „Aušrą“, skelbia raštuose lietuvių prosenovės garbę, save ir kitus jaja gaivina. Po ilgų kelionės metų pasiilgsta, kaip Odisėjus savo tėviškės, kuriam mieliau išvysti savo namų dūmai, nekaip gėrėtis svetimų kraštų linksmumais ir jų viliojimais. Nukritus nelaisvės pančiam nuo lietuvių spaudos, Basanavičius grįžta Lietuvon ir dirba jai čionai dar 20 su viršum metų. Dirbo Vilniuje sau vienas ir su kitais, kol neatėjo paskutinė jo gyvenimo valanda.

Štai kodėl jis mūsų tautos autoritetas, jos žadintojas ir kūrėjas. Galėjo pasakyti apie save ne veltui gyvenęs šiame pasaulyje, o lietuvių tauta ne veltui davė jį. Jam pagarba už tai, jai šlovė. Mūsų tautos ir valstybės atstovai lenkiasi prieš jo nuopelnus tėvynei.

Sis mažas paminklėlis, mūsų karių jam pastatytas, primena jo didelį dvasios darbų palikimą, kaip atpildą tautai, suteikusiai jam prakilnią sielą ir dailią kūno stovylą. Ta dovana dykai nežuvo. Ką jis plunksna išrašė, tai mūsų kariai kalaviju išpildė. Kai prieš paminklą žuvusiems kariams ant aukuro sužimba ugnis ir dūmai pa-

kyla aukštyn, tai priešais mūsų vaidyla patriarchas, pakėles akis į dangų meldžiasi už tautą, kad ji pasiektų visą, kas jai pridera. Čia ant bokšto sienos įrašyti Kauno, Klaipėdos ir Vilniaus simbolai, o Vilnius dar nelaisvėje tebėr.

Pro sidabringas bei auksingas lietuvių dainas Basanavičiaus Aušra sušvito lietuvių, sušildė lietuvių sielą, apžiebė ir atgaivino ją. Jis pats, senatvės saulei sėdant, garbingais spinduliais jos lydimas, nuvyko dauso-
sin. Kol gyva tauta ji minės už jo tėvynės meilę, didžiais darbais parodytą.

Amžiną atsilį duok jam, Viešpatie! Tesie lengva jam žemė Lietuvos, kurią jis taip giliai mylėjo. Ir garbingai...

LIETUVOS SEIMO GEDULINGAME POSEDYJE

21 d. vasario dalyvavo 56 atstovai, ministerių kabinetas su ministerių pirminiuku, už-ienio diplomatai, publikos kedėse aukštieji karininkai, įvairių tikėjimų aukštieji dvasininkai ir visuomenės veikėjai.

Seimo Pirmininkas p. A. Stulginskis čia pasakė šią kalbą:

„Gerbiamieji Tautos Atstovai.

Skaudus šių dienų įvykis, a. a. D-ro Basanavičiaus mirtis, sukėlusį mūsų visoj tautoj sunkiausio liūdesio, uždeda mums, gerbiamieji Seimo nariai, liūdną pareigą šio didelio Tautos Vyro atminimą čionai, nepaprastajame Seimo posėdyje, paminėti.

A. a. gerb. velionis buvo pirmutinis ir žymiausias mūsų tautinės sąmonės žadintojas-gaivintojas. Su jo vardu surišti atgimstančios Lietuvos žygiai ir raštai. Tai pirmutinio mūsų tautinio laikraščio „Aušros“ steigėjas ir redaktorius, uoliausias šio laikraščio rašytojas. Ka reiškia aušra dienai aplamai, tai teikė Basanavičiaus „Aušra“ atgimstančiai Lietuvai. Trumpai pasakius, tai buvo tasai pasaku milžinas, kuris išbudino tautą iš ilgo miego. Patsai velionis kilęs iš Lietuvos liaudies, iš ūkininkų luomo, nepasitenkina savo gražiais raštais tą liaudį švietęs, iš miego žadines, bet stengiasi ja, josios praeitį, dvasią arčiau pažinti. Tam reikalui jis pašvenčia savo geriausias jaunatvės dienas. Jis tyrinėja mūsų liaudies praeitį, jos kultūrą, folklorą su tokiu atsidavimu, kaip tyrinėti ir darbuotis gali tik kilnūs, entuziastiškai pasišventę žmo-

Dr. J. Basanavičius vidutiniame savo amžiuje.

nēs. Atrodē, kad Lietuvoš senovē, josios praeitis buvo toji mistinė, stebūklingoji pajēga, iš kurios gerbiamasis velionis sēmē stiprybēs ir ištvermēs savo dideliems darbams. Ačiu tam darbui mes esame paveldēję iš gerbiamojo velionies visą eilę kapitalinių toj srityj veikalų, kaip „Lietuviškų pasakų“ rinkinį 5 tomuose, „Ožkabalių dainos“ 2 tomuose, „Iš gyvenimo lietuviškų vėlių bei velnių“, „Levas lietuvių pasakose“, „Vilnius lietuvių dainose“, ir daugelį kitų. Kai kurie jojo raštai kaip „Apie atsiradimą Lietuvoje rašyto akmens“, „Žirgas ir vaikas“. „Ziuponas ir Ziupone“ yra pasirodę dar 1885 metais, t. y. 40 metų su viršum atgal — priklauso prie pirmųjų atgimstančios Lietuvos raštų.

Su dideliu atsidėjimu tyrinēdamas Lietuvos senovę folklorą, parašęs apie tai daug svarbių veikalų D-ras Basanavičius yra igijęs taipgi gilaus lietuvių-mokslininko varda, be abejo, tai buvo didžiausias Lietuvos folkloro žinovas. Jo nuopelnai Lietuvos mokslui vertinami jau šiadien — Lietuvos Universitetas yra jį pakėles Garbės Doktoru.

Lietuvių Mokslo Draugijos įkūrimas, jai iki paskutinei savo gyvenimo dienai vadovavimas, suspietimas apie ją visos, galima sakyti, Lietuvos inteligentijos, anuo sunkiausiuoju priespaudos metu — tai yra gerbiamo D-ro Basanavičiaus kilnių pastangų ir nenuilstamo darbo vaisius. Gausinga tos draugijos biblioteka, muziejus, kur rūpestinga tautos mylėtojo ranka surinkta apie Lietuvą viskas, kas tik galima buvo surinkti ir pedantiškai saugojama kaip didžiausia brangenybė, tai didelis mūsų tautai velionies paliktas kultūrinis turkas.

A. a. D-ro Basanavičiaus asmenyje mes turėjome taipgi ir drąsų mūsų tautos veikėją kovotoją. Kaip ži-

nome, gerbiamas velionis yra gimęs 1851 metais, mokslus baigęs 1879 metais, pradėjo veikti anuo metu, kada Lietuva, nešdama svetimųjų jungą, buvo smarkiai nutautinama ir lenkinama ir rusinama. Mūsų gerb. velionis narsuolis tiek savo raštais, tiek savo veikimu, kurdamas atatinkamas organizacijas, spiedmas lietuvius inteligentus į tautinį darbą, drąsiai paskelbė kovą kaip vienam, taip antram mūsų tautos priešui. Ir mes matome, Gerbiamieji Tautos Atstovai, jog jis žymią tos sunkios kovos dalį laimėjo.

Dirbdamas su įvairaus nusistatymo srovėmis, gerb. velionis turėjo tą nepaprastą takto dovaną neišivelti per daug nei į vieną srove, neiti siaurais partijų bei srovių keliais, bet plačiuoju Lietuvos reikalų, Lietuvos labo keliu, būti, taip pasakius, aukščiau visų partijų. Užtai jisai visų buvo mylimas ir gerbiamas; visai teisingai tautos vienybės simboliu laikomas.

Maža to, a. a. Dr. Basanavičius buvo ir plataus maštabo, didelės iniciatyvos Valstybės Vyras. Ir mes, kaip parlamento atstovai, galime vadinti gerb. Velionį pirmuoju Lietuvos parlamentaru. Kaip toksai jis organizuoja, šaukia Didįjį Lietuvos Seimą Vilniuje, jam pagaliuos pirmininkauja. Būtų gal čionai perplatu dėstyti to Seimo reikšmę atgimstančios tautos gyvenimui. Tėnka tik trumpai pažymėti, jog, laisvės spinduliui žybtelėjus, tai buvo drąsus bepasireiškančių atgimstančios tautos srovių suburtas, konsoliduotas reikalavimų pareiškimas svarbiausiais, anuomet, mūsų šalies bei tautos klausimais. Patsai Seimo susirinkimo faktas, jo nutarimai, gerai visi žinome, kiek gilios įtakos turėjo į visą tolimesnę tautos gyvenimo eigą.

Praslinkus 22 metams mes matome mūsų gerbiamąjį velionį garbės pirmininku kitame, ne mažesnės reikšmės mūsų jau atstatomos valstybės susirinkime — tai Lietuvos konferencijoje Vilniuje, kur suformuoti buvo nepriklausomybės obalsiai, padaryti pamatai atstatomai valstybei. Čionai a. a. D-ras Basanavičius išrenkamas Valstybės Tarybos nariu ir jo vardą mes randame pirmoje vietoje svarbiausiame Lietuvos Valstybės dokumente, kuriuo yra vasario 16 dienos aktas. Tai vėl vienbalsis visos tautos, visų tautos srovių pareiškimas, prasimušęs iš okupantų sunkios letenos, užbėgęs už akių jų egoistišioms sumanymams. Ir kaip skauda, kad tą taip svarbią istorinę mūsų tautai ir valstybei dieną gerbiamam velioniui tenka su šiuo pasauliu persiskirti.

Kiek vėliau, 1918 metais lapkričio mėn. 15 d., mes gir-dime a. a. D-rą Basanavičių, kaip parlamentarą, skaitant pirmąjį pareiškimą Valstybės Tarybos Tautos pažangos frakcijos vardu pirmajam nepriklausomos Lietuvos ministerei kabinetui. Tasai didis asmuo, kurs visą amžių be poilsio triūsė, kad tautą iš miego prikeltų, jai geresnę ateitį iškovotų, savo akimis pamatė neabejotamus to neuilstamo darbo vaisius — atgimusią tautą, pradedančią savitą nepriklausomą gyvenimą. Jis ne tik laimina savo tėviška ranka pirmuosius mūsų nepriklausomos valstybės žygius, bet prie jų taipgi aktingu darbu prisideda ir tokiu būdu atgimstančios Lietuvos Tautos Tėvo vardas yra labai artimai surištas su mūsų Valstybės kūrimo darbais. Pirmasis Lietuvos Tautos gaivintojas tampa pirmuoju nepriklausomos Lietuvos parlamentaru.

Jeigu mesim akį į visą gerbiamo Velionies gyvenimą, tai mes pastebėsime, kad jojo gyvenimas buvo giliai persisunkęs tautos idealais, taip pasakysiu, tautos siela. A. a.

Basanavičius ta veikdavo ir darydavo, ko tauta iš jo reikalavo. Gerbiamas velionis rasdavosi visur ten, kur gyvieji tautos interesai jį šaukdavo. Tokiu būdu mes matome jį laikraštinių-redaktorių, tautos sąmonės žadintojų, mes matome jį mokslininku, visuomenės veikėju-kovotoju, organizatorių, mes matome jį, pagalios, valstybės vyrų. Nepaprastų gabumų ir didelės ištvermės kilnūsios tautos sūnus moka būti tuo ir ten, kur jį kreipia jo numylėtos tautos reikalas.

Gerbiamas Velionis, matyt, jauste jautė Vilniaus reikšmę tiek Lietuvių tautos tiek valstybės gyvenimui; jis gerai suprato, jog tai didžiausioji mūsų tautos šventovė ir per 30 su viršum metų, visa savo pusamžių pasilieka ištikimas tosios šventovės sargyboje. Sargas, pasakysiu, nepaprastas, ir kaip Lietuvos suaugęs ažuolas lengvai pakelia sunkiausias audras, taip lygiai a. a. Dr. Basanavičiui nebuvo baimės jokios jojo ir tautos šventovės nelaimės. Jis pasilieka Vilniuje su saujele lietuvių inteligentų vokiečių okupacijos metu, rūpinasi lietuvių pabėgėlių-varguolių ir pačios Lietuvos reikalais, ne kartą patisai sunkius trūkumus kęsdamas. Jis nepabūgsta nei bolševikų, nei lenkų okupacijų, nebaimės jam audros... Gilus patriotas, nepaleidžia senosios tautos sostinės, kol pagalios paguldo savo žiląją galvą į karstą. Ir Vilnius, kur tiek yra mūsų tautos brangenybių, šiandien darosi mums dar brangesnis, dar artimesnis, nes tenai ilsisi mūsų tautos atgimimo Tėvo, mūsų Tautos Patriarcho, kiekvienam Lietuvos sūnui ir dukteriai didžiai brangios relikvijos. Tasai mums didžiai brangus, žilasis senelis, ilsėdamas ant kalno Rasų kapuose, nuolat kartos, kiekvieno lietuvių sąžinei; Tautietai, nedirsk išsivadė-

ti manęs, tautieti, nedrįsk išsizadėti Vilniaus... Ir mes klausysim mūsų Patriarcho įsakymo.

A. a. Dr. Basanavičius — mūsų atgimstančios tautos Tėvas, Tautos Patriarchas savo nuopelnais tautai ir valstybei nemirštamo žmogaus vardą igijęs, mirė, bet žengdamas į karštą jis mums paliko labai svarbų testamentą, savo paskutinės valios pareiškimą. Savo visu gyvenimu jis mus visus mokyte mokė, jog tautos, valstybės gyvenime reikia skirti savi, savo grupės interesai ir bendrieji tautos ir valstybės reikalai. Jis mums įsako, jog niekuomet savo interesų negalima aukščiau statyti už bendruosius valstybės tautos reikalus. Visą savo amželi be poilsio darbavęs Lietuvai, tiek karštai mylėjęs savo tautą, jis palieka save mums pavyzdžiu, kurį privalu visiems sekti. Jis mums lyg sakyte sako, jei taip gyvenisite, kaip aš gyvenau, jei taip dirbsite, kaip aš dirbau, jūs pasieksite tautos troškimus, jūs atgausite Vilnių... Aš tikiu, kad dėkinga savo Tėvui ir Patriarchui tauta dės visas pastangas, kad įgyvendintų a. a. D-ro Basanavičiaus Testamentą.

Gerbiamieji Seimo nariai, jungdami savo skaudų liūdėsį su visos mūsų tautos liūdėjimu, dėliai a. a. D-ro Basanavičiaus mirties, dėkingi Jam už jo nuveiktus didelius darbus, atsistoję pagerbkime Tą Didelį Lietuvos Vyra, Tautinio atgimimo Tėvą ir Patriarchą.

BASANA VICIAUS PASKUTINES DIENOS.

Apie paskutiniąsias Basanavičiaus dienas rašo Dr. Alseika „Vilniaus Aide“:

„Nuo Vasario mėnesio pradžios a. a. Dr-ro J. Basanavičiaus sveikata žymiai ėjo blogyn. Negeriausia ji buvo ir anskčiau. Jau nuo pavasario pernykščių metų labai retai beišeidavo iš savo buto Mokslo Draugijos knygyne, kuriame gyveno kaip vienuolis užimdamas vieną mažą paprastą kambarėlį. Nuo mokslo darbų nieke jo ir trumpam laikui, dargi vasaros metu negalėdavo atitraukti; nesutikdavo priimti ir siulomo padėjėjo. Gyveno ir maitinosi visai paprastai, turėdamas patarnavimui vien paprastą tarnaitę. Kelius kartus buvo siūlyta važiuoti pasigydyti, bet vis atsisakinėjo — turįs labai daug mokslo darbų pabaigti.

Vasario 5 d. beiškodamas knygyno lentynose reikalingų jam mokslo knygų, nuvirto nuo kedės ir skaudžiai susidaužė šoną. Vasario 6 d. buvau pas jį atsilankęs, skundėsi šono skaudėjimu, rasta šonkaulio įlinkimas ir pleuros suerzinimas. Sutiko važiuoti lietuvių ligoninėn, bet važiavima atidėjo kitai dienai—norėjo sutvarkyti Mokslo Draugijos reikalus; nes, kaip sakė, gal jau nebegrįžšias prie numylėto mokslo turto. Savo silpnumą aiškino jau seniai kankinusią jį pūslės liga, kurios pašalinimui reikalinga didelė ir pavojinga operacija. Pasiryžęs buvo sutikti tai operacijai pasiduoti.

Vasario 8 d. ligoninėj d-ras V. Legeika konstatavo jau plaučių uždegimą. Apie operaciją nebegalėjo būti ir

kalbos; be to, kaip paaiškėjo iš gydytojų specialistų konsultacijų, operacija tuo tarpu nebuvo ir reikalinga. Uždegimas pasireiškė tik viename dešiniame plautyje, karštis po dviejų dienų nukrito ir buvo beveik visai normalus, bet tai tik rodė, kad organizmas silpnai kovoja su liga, nes uždegimo židinyje plautyje nesimažino. Širdies veikimas nors buvo visai reguliarus, bet dėlei kraujo indų sklerozo ir silpnų jau širdies raumenų buvo gana silpnas, mažai te veikė ir visi vartojami vaistai.

Nežiūrint tokių objektingų davinų ligonis ligi vasario 16 dienos jautėsi gerai, turėjo pilną sąmonę; nebegalėdamas dirbti kitokio darbo, skaitė Vilniaus, Kauno ir Amerikos Lietuvių laikraščius, interesavosi visais visuomenės gyvenimo įvykiais. Pripratęs dirbti per visą savo ilgą amžių, negalėjo atsitraukti nuo darbo ir paskutiniuose savo gyvenimo dienoje, nors pats pritardavo gydytojų pastaboms, kad tai jam gali pakenkti.

Vasario 16 d. ligonis jau buvo apatiškas ir mieguistas, nors širdies veikime nepastebėta jokios atmainos.

Vasario 16 d. 1 val. p. n. buvo keliu gydytojų (d-ras V. Legeika, dr. Perelmanas, dr. J. Michnevičius) konsiliumas. Padėtis pripažinta labai rimta, visų nuomonė buvo, kad ligonies organizmas nebegalės jau ligos nugalėti, vaistai ir kitos priemonės beveik nebeveikia. Tikėtasi tačiau, kad dar bent kelias dienas ligonis pagyvens.

Vasario 16 dienos reikšmė veikė be abejo į ligonies psichiką, klausinėjo apie ruošiamą vakarą tos dienos paminėjimui, gailėjosi, kad jis negalėsias tose iškiimėse dalyvauti.

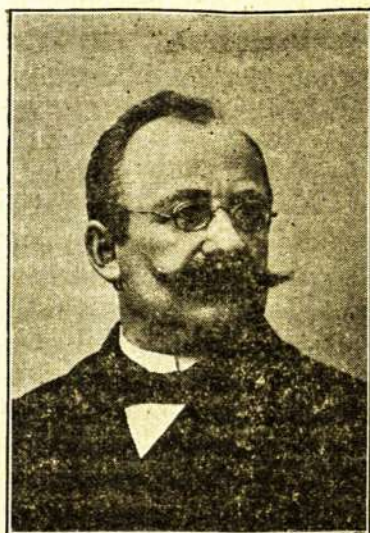
Atsižvelgiant į padėties rimtumą nebegalėjom ilgiau atidėlioti pasikalbėjimo su ligoniu apie jo asmens ir Mokslo Draugijos reikalus. Pakviesti buvo d-ras. Slape-

lis, direkt. M. Sikšnys ir kun. d-ras A. Viskantas. Apie 3:30 val. p. p. ligonis turėjo dar pilną sąmonę, ramiai ir maloniai pareiškė savo paskutinę valią. Po mūsų trumpo pasikalbėjimo, pas ligonį pasiliko kun. D-ras A. Viskantas ir išklausė išpažinties.

Dar apie 6 val. vakaro ligonis ramiai kalbėjosi su medicinos personalo asmenimis, kurie nuolat prie ligonio sėdėjo arba jį lankė. Kai kuriems reiškė noro pasveikti ir susilaukti 10-ties metų Lietuvos Nepriklausomybės sukaktuvių, su kai-kuriais, tačiau, atsisveikino ir jau nebežadėjo pasimatyti.

Prieš 6:30 val. netolimoj nuo ligoninės Pirklių Klubo salėje prasidėjo vakaras Tautos Nepriklausomybės šventės paminėjimui. Po kun. K. Cibiro prakalbos, susirinkęs salėje jaunimas, tautinių jausmų pagautas, iškilmingai pagiedojo tautinį hymną. Po trumpos pertraukos norima buvo pradėti koncertinė vakaro dalis. Pasirodė scenoje solistė. Tuo momentu gauta buvo žinia, kad 6 val. 50 min. umai mirė d-ras Jonas Basanavičius. Prieš pat mirtį, kun. Moscickis suteikęs velioniui paskutinį šv. aliejais patepimą ir palaiminimą.

Visam susirinkimui pranešta buvo ta liudna žinia. Vakaras nutrauktas. Atsistojimu su dideliu liudėsiu pagerbtas buvo mirusis Tautos Patriarchas.

Ksav. Sakalauskas — Vanagėlis.

„Aušrininko“ Ksav. Vanagėlio atsisveikinimas
prie atviro Basanavičiaus kapo, 1927. II. 21.

Kodel varpai taip graudžiai skamba,
Verkėmingai gaudžia mūs miškai?..

Kodel tauta visa raudoja:

Seni, jauni, tėvai, vaikai?..

Varpai tie liūdną žinią neša,

Miškai tą žinią atkartoj,

Kad mirė Tėvas mūsų mielas;

Tat liūdna šiandien Lietuvoj!..

Oi, mirė Vyras galingiausias!
Jis Aušrai liepė šviesti mums,
Apmirus tautai, jis sušuko:
„O broliai, laikas keltis jums!”

Pabudome visi iš miego
Ir šokom žengti vis pirmyn;
Gerais takais jis tautą vedė,—
Tat žengiam mes geryn, šviesyn...

Ir laisvą tautą jis atstatė...

Laisva devynerius metus,
Ir mokelo aukurus užkūrė...

Vaikus paliko jis rimtus!

Visur tėvynėj pirmas buvo...
Jo kilnios mintys ir darban!
Tat sparčiai žengs tauta gerovėn,
Mylės senovę vis karštai.

O, Tėve, Milžine, Veikėjaul!

Miegok tu čia tarp milžinų!

Kasdien lankysim tavo kapa...

Dukrų daug liko ir sūnų...

Anapilyj štai tavęs laukia
Didžiausi mūsų milžinai:
Algirdis, Mindaugas, Kęstutis,
Ka gynė kraštą taip narsiai.

Pagerbk juos protėvių kalboje

Ir tark, kad žengsim jų keliais;

Kaip Vytautas tvirti vis būsim...

Per amžius liksim lietuviai!

VILNISKIU PAGARBA BASANAVICIUI.

„Vilniaus Aidas“ rašo apie „Akademija Basanavičiui Pagarbti“:

„Pirmadienį 17 d. vasario vakare buvo suruošta Vilniaus m. „Apollo“ salėje Akademija pagerbti mirusiajam D-rui J. Basanavičiui. Žmonių prisirinko pilna salė. Ją tarpe visa Nepriklausomosios Lietuvos delegacija, skaitlingi Vilniaus lenkų demokratijos gūdų ir žydu atstovai. Akademija prasidėjo iškilmingu Lietuvių Mokslo Draugijos posėdžiu. Jį atidarė pirmininkas D-ras D. Alseika. Scenoje susėdo Mokslo D-jos, Komiteto nariai: kun. šamb. A. Viskantas, prof. kun. P. Kraujalis, St. Matijošaitis ir R. Stašys.

D-ras Alseika atidaręs akademiją pakvietė prezidiju man Lietuvių Mokslo D-jos narius gyvenančius Nepriklausomoj Lietuvoj: rektorių M. Biržiską, prof. A. Janulaitį, kun. prof. J. Tumą, burmistrą J. Vileišį ir dekaną prof. Z. Zemaitį. Po trumpos D-ro Alseikos kalbos kan. J. Tumas, ilgesuėje kalboje charakterizavo Basanavičiaus asmenį ir jo rolę lietuvių tautos kovoje už savo buitį.

Nors, esa, Basanavičius gal sulyginamai ir neperdaugiausia bus padaręs lietuvių tautai, bet jau nuo jo pirmo pasirodymo 1882 m. „Lietuviškoj Ceituingoj“ su projektu steigti lietuvių mokslo draugiją, lietuvių tauta pajuto, kad D-ras Basanavičius ištiesų yra kaž kas aukštesnio, yra įsikūnyję jo asmenyje lietuvių tautos idealai.

Pasirodžius pirmajam „Auszros“ numeriui, D-ras Basanavičius iš vtiesų tapo visos lietuvių tautos simboliu, prieš kurį per visą gyvenimą nieks nedrįso pakelti nė mažiausio balso. Keletas lietuvių kartu tiesiog instink-

tyviai nujausdamos velionies asmenyje savo idėalus visuomet jį gerbė, brangino kiekvieną jo žodį, klausė neprieštaraudami jo patarimų ir visuomet velionis atspėdavo momentą... visuomet laiku ar patardavo tautai, ar nujausdamos ją blogai elgiantis, perspėdavo.

Jisai 1883 metais išleizdamas „Ausra“ pataikė laiku prabilti tautą, norėdamas privėrsti ją, kad ji daugiau brangintų savo „aš“, kadangi jinais dabar gal ir neturtin-ga, bet užtai praeitis jos garbi, už tai lietuviai prieš amžius buvo garbingi ir galingi. Tat ir reikia tuo didžiūotis, ir nereikia duotis niekam ant sprando jodinėti, bet patiems būti savo viešpačiais. Ir tauta įtikėjo D-rui Basanavičiui, įtikėjo ir pasirinko jį savo dvasios vadu, savo idėjų simboliu, savo tėvu. Nuo to laiko jo autoritetas ne tik kad nesilpnėjo, bet ėjo garšyn, pamažu visa tauta pradėjo gyventi D-ro Basanavičiaus pasauliu, jo svajonėmis.

Nors ilgesnį laiką būdavo užsieniuose, bet jo vardas visai tautai buvo idealas, visa tauta jautė, kad jis joje gyvena. Sulaužius pirmuosius rusų juodosios reakcijos ledus, velionis grįžo Vilniun ir sušaukė seimą. Jeigu seimas pavyko, jeigu atliko, ką turėjo atlikti, tai ir čia nusvėrė tikrai D-ro Basanavičiaus asmuo.

Atėjus pirmiems valst. dūmos rinkimams Dr. Basanavičius loris ir nedalyvavo aktyvioje politikoje, bet savo intuicija patarė tautai, kaip turi elgtis ir neapgavo.

Po kelių šimtų metų Lietuva išrenka penkis atstovus. Tai buvo didelis žingsnis pirmyn.

— Dievo Apveizda lėmė, — esą — kad Basanavičius, patatęs kartą savo kandidatūrą Suvalkijoje, nebuvo išrinktas. Ir čia tauta nujautė, kad jos simboliui negalima esą dalyvauti praktikiniam gyvenime, kad jis turi būti tyras ir nesuteptas.

Kartais ir sunku buvo sugyventi su velionies nepermaldaujamu charakteriu, bet jam pasipriešinti nieks negalėjo...

Po kun. J. Tumo, kalbėjo trumpai redakt. L. Abramowicz'ius lenkų kalba.

Iš eilės kalbėjo prof. A. Janulaitis.

P. Kairūkštienė paskaitė savo eiles, narašytas D-ro Basanavičiaus mirčiai paminėti.

Po to gen. Bobenski's papasakojo savo atsiminimų iš susidūrimų su a. a. d-ru Basanavičium iš valstybės dūmos rinkimų metų.

Pasibaigus akademijai, po trumpo pertraukos prasi-dėjo koncertinė dalis, kurią išpildė Lietuvos operos artis-tas Sodeika ir ponis Grigaitienė.

Užbaigė akademijos programą p. Krutulio vedamas lietuvių choras, padainuodamas keletą liaudies dainelių.

Giedant „Lietuviai esame mes gimę“, publika sustojo.

Nutilus šio himno žodžiams visa publika giedojo:

„Lietuva, Tėvyne mūsų“.

„Vilniaus Varpo“ N 2-me tilpo straipsnis apie Dr. J. Basanavičių, parašytas P. Vieštauto, regimai, gerai pažin-usio velionį. Pakartojame kelis straipsnelius iš to rašto:

„Jonas Basanavičius gimė 1851 m. Ožkabilių kaime, Vilkaviškio apskr. Jo tėvai buvo ūkininkai Jurgis ir Marijona iš Birštonų Basanavičiai. Pradžios mokslą gavo namie pas „daraktorių“, paskui Bartininkų ir Luk-šių liaudies mokyklose ir iš ten įstojo į Mariampolės gim-nazija, kurią baigė ir stojo į Maskvos universitetą. Mė-gino eiti istorijos ir filologijos skyrių, bet išklauses porą semestrų, perėjo medicinos fakultetan, kuri baigė 1879 metais.

Jau studentaudamas Basanavičius dirbo Maskvos arkivuose, kad geriau susipažinti su Lietuvos senove. Tas jo darbštumas pakenkė jo sveikatai. Baigęs universitetą gydytojų patarimu turėjęs važiuoti kur į pietus savo plaučių sustiprinti. Po turkų karo rusai labai susibičiuliavo su bulgarais. Išvaduota iš turkų jungo Bulgarija neturėjo pakankamai inteligentų, tad kvietėsi inteligentų iš Rusijos. Basanavičius Maskvoje turėjo pažinčių su bulgarais studentais, tad jis pakviestas nukeliavo Bulgarijon ir gavo ten aukštą ir gana pelningą vietą sveikatos departamente.

Kai rusai ėmėsi Bulgarijoje rusinimo darbo ir ne demokratiškai elgėsi su vietos gyventojais, J. Basanavičius parašė keletą straipsnių į rusų laikraščius, bet į rusus nepaveikė, tik gavo sau priešininkų. Sustiprėjus Bulgarijoje reakcininkams, teko Basanavičiui 1881 m. iš Bulgarijos išsikraustyti. Aplankė jis tada artimesnes šalis Serbiją, Austriją, Vengriją ir Vokietiją. Tiek Maskvoje būdamas, tiek užsieniuose J. Basanavičius neužmiršo istorijos, ypač jam išsimeigė mintis išrodyti, kad lietuviai turi garbingiausią senąją praeitį, kad lietuviai yra senovės trakai, kurie gyveno Balkanuose toje pat Bulgarijoje ir ten atvykę per Mažąją Aziją iš Indijos. Tais klausimais J. Basanavičius buvo užsiėmęs visą gyvenimą ir yra parašęs daug veikalų. Rašė tautinio turinio straipsnius Prūsų Lietuvos laikraščiuose, ypač į „Naują Keleivį“ ir „Lietuviška Ceitungą“. Prūsų lietuvius tuo metu žadino iš tautinio miego J. Sauerveinas.

Aplinkybėms susidėjus, kad d-ras J. Basanavičius buvo iš Bulgarijos išvažiavęs, neturėjo nuolatinio užsiėmimo ir gyveno Prahoje, patogiausia buvo jam redaguoti pirmas laikraštis „Aušra“. To laikraščio pirmą numerį

suredagavo čekų Prahoje ir 1883 m. balandyje išleido Tilžėje. Bet jau 1884 m. Bulgarijoje pakitėjo politinė padėtis, J. Basanavičius gavo iš bulgarų pakvietimą grįžti pas juos ir jis grįžo ten su žmona.

Gi 1889 m. mirė jo žmona Gabrielė Moliūtė. Nepasisekimai tiek buvo sukrėtę d-ro J. Basanavičiaus sveikatą jog, 1893 m. persikėlė į Varnos miestą ties Juodomis marėmis ir čia gyveno, kol 1905 metų Rusijos suirutė davė galimybės grįžti Lietuvon. Toli būdamas nuo Lietuvos Basanavičius jos neužmiršo, apie jos praeitį ir ateitį svajojo, gi juodus debesius, kurie turėjo apniaukę Lietuvos dangų, jis žymiai praretino savo geru momentu išleista „Aušra“. Kaip kadaise sujudino Lietuvos inteligentiją „Aušra“, taip dar labiau sukrėtė Lietuvą 1905 metai. Maskolija buvo japonų nugalėta, visoms rusų pavergtomis tautoms švysterėjo vilties žvaigždutė.

Lietuvos tautinio gyvenimo centru tapo Vilnius. Dar prieš J. Basanavičiaus atvykimą Vilniuje Vileišiai, Matulionis, kun. Ambraziejus, kun. Kukta, Malinauskas ir kiti buvo sudarę neskaitlingą, bet galingą centrą.

D-ras J. Basanavičius pataikė ir čia atvykti tuo momentu, kada į Vilnių atkreipė savo akį visa Lietuva. Jis buvo žinomas visai Lietuvai. Visi žinojo, bet su niekuo jis nebuvo artimai susidėjęs smulkiuose gyvenimo reikaluose. Jam buvo svetimi lietuvių partiniai skirtumai ir jis svetur gyvenimo pamokintas sugebėjo nuo partijų apsisaugoti iki pat mirties. Visiems jis buvo artimas ir prieinamas, bet su niekuo per daug nesibičiuliavo ir kitiems duobės nekasė. Jis buvo geriausioje to žodžio prasmėje europietis. Tai imponavo rusų mokyklas išėjusiai inteligentijai. Gal tame dalinai glūdi jo didelio pasisekimo priežastis. Jug tėvynei dirbusių buvo nemaža ir pirm

Basanavičiaus ir po Basanavičiaus, bet tikriausia niekas kitų lietuvių veikėjų tokios pagarbos neturėjo, kaip Jonas Basanavičius. Savo asmeniškame gyvenime, buvo nelaimingas, bet visuomenės gyvenime jam nepaprastai sekėsi. Jam tik reikėdavo pradėti koks darbas, o jau taip sparčiai vystėsi jis praktikoje, kad pats J. Basanavičius stebėdavosi tokiuo pasisėkimu.

Pats prisipažindavo, kad redaguodamas „Aušra“ jis nesitikėjo tokių pasekmių, kokias ji paskui turėjo. Argi tikėjosi atvažiuavęs iš Bulgarijos Vilniun, kad sušauktasai pirmas Vilniaus seimas turės reikšmės Lietuvos gyvenime, o jo reikalavimas iš rusų valdžios Lietuvai autonomijos, paskebltoji Lietuvos nepriklausomybė, Mokslo Draugija ir daug kitų sumanymų?

Vilniaus 1905 metų Seimas iškėlė Lietuvos valstybės idealą ir tam seimui vadovavo Jonas Basanavičius. Susidarė prie vokiečių Valstybės Taryba. Joje J. Basanavičius veikia ir pirmas dėda parašą po Lietuvos nepriklausomybės aktu. Daugiausia jis buvo pamėgęs Mokslo Draugiją. Tai buvo jo mylimiausias kūdikis, kurį globojo iki mirties. Vis dėlto jis sekė visą Lietuvos gyvenimą, skaitė visus laikraščius ir Lietuvos rūpesčiai buvo jo rūpesčiai. Visose draugijose ir lietuvių susirinkimuose noriai dalyvavo ir, kol buvo sveikesnis rodydavo daug iniciatyvos.

Kai Didžiojo Karo vargai išmetė gatvėn daugybę lietuvių vaikų našlaičių ir visiems nukentėjusiems šelpti buvo įsteigta draugija, vadinama „Lietuvių Centro Komitetu“, jis jame nuo pat pradžios dirbo, o eilę paskutinių metų buvo net tos draugijos pirmininku. Per jo rankas Amerikos lietuviai gausiai šelpdavo lietuvių našlaičius mokinius. Karo metu ir po karo pats ėjo lietuvių

gimnazijos gydytojo pareigas ir rūpestingiausiai prižiūrėdavo vaikų sveikatos ypač Komiteto bendrabučiuose. Dabar prieš karą žymią dalį savo turto (19,000 rublių) buvo idėjęs į lietuvių pramonės įstaigą „Vilija“ Vilniuje. Norėta čia sudaryti pramonės centras, bet po karo „Vilijos“ beveik visą turta rekvizavo lenkai.

Ir lietuvių mokyklų gyvenime d-ras J. Basanavičius nebuvo nuošaliai. Pačios „Ryto“ švietimo draugijos steigėjų tarpe matome d-rą J. Basanavičių pirmoje vietoje. Jis pirmininkavo steigiamajame „Ryto“ susirinkime ir daug metų dirbo „Ryto“ valdyboje.

Jeigu dabar pridursime, kad jis darė pastangų pagerinti lietuvių katalikų padėtį Vilniaus krašte, tai pasirodys, kad visame lietuvių gyvenime jis aktyviai dalyvavo. Tiek rašant memorialus Romon del daromų lietuviams skriaudų Vilniaus vyskupijos bažnyčiose, tiek steigiant draugija lietuvių teisėms bažnyčiose ginti, tiek net statant reikalavimus rusų valdžiai del jos siūlomų kandidatų į Lietuvos vyskupus, d-ras J. Basanavičius ėjo pirmose eilėse. Žodžiu apie save jis visuomet galėjo pasakyti „Lituanus sum, lituani nil a me alienum puto“....

PADEKA.

Lietuvių Mokslo Draugijos Valdyba ir Laikinasis Vilniaus Lietuvių Komitetas šiuomi reiškia širdingą padėką visoms toms organizacijoms ir asmenims, kurie sava gera valia, triusu, pasišventimu ir giliu užuojautos reiškimais prisidėjo prie atidavimo paskutinio patarnavimo ir pagerbimo mirusiojo, bet neužmirštamo Pirmojo Lietuvos Tautos Žadintojo, Lietuvių Mokslo Draugijos Pirminko a. a. Daktaro Jono Basanavičiaus.

Širdingą padėką pirmoj eilėj pareina: Gerbiamajai Dvasiškijai, J. E. Arkicivyskupui R. Jałbrzykowskiui

kun. šamb. A. Viskantui, kun. prof. Kraujaliui, Vilniaus kapitulos nariams pralotui Savickiui ir kanauninkui Miškowskiui, kun. Bieliauskui, kun. Taškūnui, kun. kleb. Cibirui ir visiems kitiems kunigams, dalyvavusiems laidotuvėse: Vyriausybės atstovams p. ministeriui V. Staniewiczui, Vilniaus Vaivada p. Raczkiewiczui, Vilniaus Komisarui p. Strezeminskiui ir Vilniaus apskrities storastai p. Lukaševičiui visiems tiems spaudos darbuotojams, kurie visu rimtumu ir užuojauta paminėjo velionies reikšmę Lietuvių Tautai, Lietuvos operos atstovams p. p. Grigaitienei ir Sodeikai, choro organizatoriams p. p. Kalinowskiui, Ladukui ir Krutuliu visiems choro dalyviams, lietuvių skautams ir tvarkdariams.

Taip pat širdingą padėką reiškiamo gydytojams d-rui V. Legeikai, d-rui J. Michnevičiui ir d-rui Perelmanui, kurie paskutinėse velionies gyvenimo valandose dėjo labai daug pastangų ligonies gydymui ir jo skausmų sumažinimui.

Lietuvių Mokslo Draugijos Valdyba
ir Laik. Vilniaus Lietuvių Komitetas.

NUO ISLEISTUVES.

1923 metais, 40—metinėse „Aušros“ pasirodymo sukaktuvėse, išleisdami tam tikras knygas to įvykio paminėjimui iškėlėme aikštėn reikalą perspaudinimo visu „Aušros“ facsimile'iu (fotografiju). „Zvaigždės“ redaktorė p-lė J. Pranaičiūtė anuomet viešėjusi visus metus Lietuvoje, kelis sykius kreipėsi tuo reikalu į Lietuvos Svetimo ministeriją; spaudos skyriaus direktorius p. Vireliūnastam sumanymui pilniausiai pritarė ir užtikrino, jog tad būsią greit įvykinta. Tačiau, kaip paprastai tokiose dėtose, įvykinimas sumanymo tapo atidėtas tolesniam laikui.... dėlei stokos lėšų. Mirus p. Vireliūnui bene bus miręs ir Svetimo ministerijos pasiryžimas išleisti antrą „Aušros“ laidą tokioje formoje, kaip ji ėjo 1883—4 ir 5-tais metais. Amerikoje irgi lietuvių visuomenės va-

ALP 2217

Lietuvos nacionalinė
M. Mažvydo biblioteka

dams mėginant čionykščių lietuvių mases pervesti per visus politinius, tikybinius ir kitokius tėvynėje gyvenančių brolių ginčus. „Zvaigždės“ leidėjų pajudintas klausimas greit išgaravo iš visuomenės domės.

„Aušros“ ikūrėjo Dr. Jono Basanavičiaus mirtis vėl paakina mus iš naujo priminti mūsų visuomenei, kad tas svarbus sumanymas privalo būti įvykintas. Tad sekantį šių metų „Zvaigždės“ numerį mėginsime pašvęsti Basanavičiaus atminties pagerbimui, perspaudindami didesnę pluoštą „Aušros“ fotografijų — facsimile.

Kadgi tas dalykas reikalauja didesnių lėšų, kviečiame talkon visus Lietuvos kultūros ir apšvietimo bičiulius. Visus prisidėjusius prenumeratomis garsinsime sau lygiais leidėjais. Kiekvienam prisidėjusiam — už kiekvieną jo penkinę (vieno „Aušros“ puslapio klišės padarymas kainuoja per 4 dolerius) suteiksime po 2 „Aušros“ fotografijų — facsimile knygas ir jų vardus paskelbsime kaipo aktingus to kilnaus Lietuvos kultūros istorijoje darbo dalyvius. „Zvaigždės“ Leidėjai.

LAISKAS „ZVAIGZDES“ REDAKCIJAI.

Lietuvos Pasiuntinybė

2622 16th Street N. W.

Washington, D. C.

Nr. 511 — A. D. 14 — 8.

1927 m. balandžio mėn. 8 d.

„Zvaigždės“ Redakcijai,

c-o Miss J. Pranačiūtė,

3654 Richmond Street,

Philadelphia, Pa.

Lietuvos Respublikos Prezidento pavedamas, šiuo tariau nuoširdų ačiū už psiūstus jam pasveikinius ir linkėjimus.

Su tikra pagarba,

K. Bizauskas

Lietuvos Ministeris.

KB:AA

96 343178